

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛІНСЬКОГО»

УПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ В.СУХОМЛІНСЬКОГО В ПРАКТИКУ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Матеріали перспективного педагогічного досвіду
(із досвіду роботи Кваші Тетяни Іванівни,
*практичного психолога спеціального дошкільного навчального
закладу (ясла-садок) № 46 "Краплинка"
Кіровоградської міської ради*)

Друкується за рішенням науково-методичної ради комунального закладу
«Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»
(від 12 грудня 2017 року, протокол № 5)

Кропивницький
2018

Упровадження ідей В.Сухомлинського в практику роботи закладу дошкільної освіти : [матеріали перспективного педагогічного досвіду Кваші Т.І.] / укладач В. Войтко. – Кропивницький : КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2018. – 64 с.

Матеріали перспективного педагогічного досвіду складені за результатами вивчення системи роботи Кваші Тетяни Іванівни, практичного психолога спеціального дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 46 "Краплинка" Кіровоградської міської ради.

Видання практичного спрямування, висвітлює творчі здобутки фахівця у застосуванні спадщини В.О.Сухомлинського в роботі практичного психолога.

Запропоновані методичні розробки можуть бути корисними для вчителів, батьків, вихователів дошкільних закладів, психологів.

Відповідальна за випуск – Корецька Л.В.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Суть досвіду	6
Методичні засади впровадження ідей В. Сухомлинського в практику роботи закладу дошкільної освіти.....	12
Робота з дітьми.....	16
Робота з педагогами.....	28
Робота з батьками.....	34
Додаток «Авторські казки».....	58
Список використаних джерел.....	62

ВСТУП

Загальні засади. Досвід роботи Кваші Тетяни Іванівни вивчено й узагальнено відповідно до Положення про виявлення, вивчення, узагальнення та поширення перспективного педагогічного досвіду в освітніх закладах Кіровоградської області, схваленого науково-методичною радою КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського» 19.04.2016 р. (протокол № 2).

Відповідальна особа за вивчення й узагальнення перспективного педагогічного досвіду Т. Кваші – В. Войтко, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки, психології і корекційної освіти КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського».

Актуальність досвіду. Досвід роботи Т. Кваші відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти, державній і регіональній освітній політиці, що передбачає широке використання національних педагогічних надбань, зокрема впровадження ідей В. Сухомлинського в практику роботи закладу дошкільної освіти.

Утілення в практику роботи дошкільного закладу дошкільної освіти ідей В. Сухомлинського (зокрема казок) забезпечує особистісно орієнтований підхід у вихованні, корекції та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Мета узагальнення досвіду: ознайомити практичних психологів, сурдопедагогів, тифлопедагогів, дефектологів, вихователів і педагогічних працівників закладів дошкільної освіти з казками В. Сухомлинського в рамках використання їх як психологічного методу.

Творча новизна досвіду полягає у застосуванні ідей В. Сухомлинського (у тому числі й казок) як методу психологічного впливу в роботі з дітьми, які мають особливі освітні потреби (зокрема з дітьми, які мають вади зору).

Провідні ідеї досвіду:

- створення оптимальної системи науково-методичного забезпечення впровадження казок В. Сухомлинського в професійну діяльність практичного психолога закладу дошкільної освіти;
- гуманізація корекційно-розвиткового процесу в закладах дошкільної освіти;
- розробка нових підходів до використання спадщини В. Сухомлинського в рамках особистісно орієнтованого підходу в роботі з дітьми, які мають особливі освітні потреби, в умовах реформування системи освіти.

Раціональність досвіду. Інноваційні підходи до організації корекційно-розвиткової роботи практичного психолога закладу дошкільної освіти – необхідна умова забезпечення особистісно орієнтованого підходу в роботі з дітьми, які мають особливі освітні потреби.

За темою і змістом досвід має *комплексний характер*, оскільки передбачає конструктивні поєднання, інтеграцію елементів сучасних педагогічних технологій і методик, спрямованих на розвиток зростаючої особистості. Це дозволяє практичним психологам творчо використовувати казки В. Сухомлинського під час організації корекційно-розвиткової роботи.

За характером діяльності досвід є *раціоналізаторським*.

Стабільність досвіду проявляється у зростанні розвитку професійної компетентності практичного психолога; сприянні розвитку емоційно-вольової та пізнавальної сфери дітей дошкільного віку з вадами зору.

Результативність досвіду. Оптимальна організація діяльності з використання казок В. Сухомлинського в процесі корекційно-розвиткової роботи практичного психолога закладу дошкільної освіти є запорукою успішного вирішення завдань особистісно орієнтованого підходу в розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Можливість застосування досвіду підтверджується практикою роботи вихователів спеціального дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 46 «Краплинка» Кіровоградської міської ради.

СУТЬ ДОСВІДУ

Ураховуючи критерії ефективності корекційно-розвиткової роботи в дошкільному віці, Т. Кваша пропонує застосовувати перш за все метод гри; широко практикує методи арт-терапії (використовуються для максимального розвитку творчого та інтелектуального потенціалу дитини). Практичний психолог наголошує, що метод казкотерапії доцільно використовувати для активізації роботи правої півкулі, котра відповідає за образне мислення. Усе, що особистість сприймає в казках, фіксується на рівні підсвідомості, яка є найбільшим людським ресурсом. Дорослішаючи, людина вже знає, як вийти із складних життєвих обставин завдяки здобутій у казках інформації. Використання казки в процесі соціалізації дитини практикувалось у народній педагогіці протягом віків. Нині ж можливості казкотерапії, здатної за допомогою метафори забезпечити каузальну спрямованість психокорекції і усунути реальну причину дезадаптації, використовуються, на думку Т. Кваши, недостатньо.

Теперішнє суспільство, на жаль, забуло про призначення казки і її виховну роль у житті дитини. Сучасні батьки, які виросли в епоху технічного прогресу та комп'ютерних технологій, рідко читають і розповідають дітям казки, оскільки самі давно відірвані від цього життєдайного джерела народної мудрості. У казці все живе, одухотворене, усі живі істоти (а іноді й неживі) розмовляють. А це формує у світогляді дитини позитивне сприйняття тварин і рослин, співчуття до них, як до живих істот (дитина, ідентифікуючи себе з улюбленими персонажами, буде любити kota в чоботях, мишку в рукавичці, зайчика в хатці, подумки розмовляти з деревом). Під час прочитання казки діти переживають такі психоемоційні стани, які готують їх до реальних подій, котрі можуть потім трапитися в житті. Більшість казок, як правило, оптимістичні, адже добро в казці завжди перемагає зло.

Казка – це метод психотерапевтичного впливу на дитину, і, як спосіб передачі знань про життя, відомий уже протягом багатьох століть. Казкові сюжети, на думку послідовників Юнга, є своєрідними матрицями, що відображають головні душевні конфлікти людини, суть яких залишається незмінною протягом усієї історії людства. Юнг назвав їх архетипними.

Із курсу літератури нам відомо, що казка - один із фольклорних жанрів.

Казка інформативніша, ніж звичайна стисла мова. Вона не видає свої положення за щось серйозніше, ніж символи, метафори чи аналогії. Казка розвиває уяву дитини, а дорослого повертає в дитинство. Її чарівність проявляється через мистецтво «позитивного мислення».

Казкотерапія – термін, що з'явився порівняно недавно, та, як властиво кожному ще не усталеному терміну, у різних фахівців воно породжує різноманітні асоціації. Для одних «казкотерапія» - це лікування казками, для інших – форма корекційної роботи, для когось – засіб передачі основних знань про життя.

На нашу думку казкотерапія - це система передачі життєвого досвіду, розвитку соціальної чутливості, інтуїції і творчих здібностей.

У казці можна знайти повний перелік людських проблем і образні способи їх розв'язання. Слухаючи казки в дитинстві, людина поповнює у підсвідомості банк життєвих ситуацій. Цей банк за необхідності може бути активізований, якщо ні – так і залишиться пасивним. Казка поєднує дорослого й дитину. Мова казки, звісно, зближує.

Казкотерапія застосовується як до дорослих, так і до дітей. Але саме діти дошкільного віку, завдяки особливостям своєї емоційно-вольової сфери, є найбільш сприйнятливою категорією до жанру казки, і відповідно основним об'єктом казкотерапії.

Цільова аудиторія “лікування казкою”

- діти з порушеннями емоційно-вольової сфери та поведінковими проблемами (агресивність, тривожність, страхи, примхливість, сором'язливість і невпевненість у собі);

- діти, які мають порушення психофізіологічних функцій (порушення зору, слуху, опорно-рухового апарату);

- діти із захворюваннями аутистичного спектра;

- діти, розвиток яких у нормі.

Вимоги до змісту казки

Зміст казки повинен відповідати віковим і психофізичним особливостям дитини.

Особливості організації казкотерапії для дітей дошкільного віку

Специфіка організації казкотерапії для дітей дошкільного віку полягає у дозованості інформації під час знайомства з казкою.

Етапи організації казкотерапії для дітей дошкільного віку

1 етап – передбачає тільки прочитання казки, розглядання картинок, обговорення вчинків героїв;

2 етап – на цьому етапі казка, незалежно від її виду, повинна бути не просто прочитана, а й обіграна, тобто інсценована;

3 етап – спрямований на те, щоб спонукати дитину до аналізу вчинків і стосунків героїв, а також до обговорення її особистого ставлення до казки.

Особливість роботи в системі казкотерапії

Ключова особливість роботи в системі казкотерапії – це взаємодія з дитиною на ціннісному рівні.

Різноманітні психологічні, педагогічні, культурологічні проблеми можна розв'язати, спираючись на моральні орієнтири, духовні цінності, особистісний потенціал дитини.

Принципи казкотерапії :

- усвідомлення власних можливостей;

- усвідомлення цінності власного життя;

- розуміння закону причини та наслідку;

- пізнання різних стилів світовідчуття;

- пізнання світу власних емоцій і переживань;

- свідомо творча взаємодія зі світом;

- внутрішнє відчуття сили та гармонії.

Мета застосування казкотерапії

Казкотерапію застосовують у різних випадках і, відповідно, отримують різні результати. Тож залежно від очікуваних результатів потрібно визначитися з метою казкотерапії в кожному конкретному випадку, зокрема:

1- казкотерапія як спосіб передачі досвіду «з вуст у уста» та прищеплення загальноприйнятих моральних норм і правил поведінки в соціумі. Така казкотерапія допомагає соціалізації дитини;

2 - казкотерапія як інструмент розвитку особистості дитини та її здібностей. У цьому випадку казка позитивно впливає на здатність дитини фантазувати, сприяє розвитку творчого мислення та уяви, розкриває внутрішній світ дитини;

3 - казкотерапія як психотерапія. Таке застосування казкотерапії дає змогу дитині подолати власні страхи, надмірну тривожність, попрацювати над виправленням негативних рис характеру.

Завдання казкотерапевта (психолога, педагога, вихователя)

1. Основне завдання полягає в тому, щоб підібрати чи створити казку відповідно до потреб дитини.

Якщо казку підбрано вдало, дитина «вбудовує» її послання у свій життєвий сценарій. Особливо корисно, коли дитина попросить повторити їй цю казку неодноразово. Адже саме так відбуваються глибокі зміни в душі дитини. Через резонансні образи запускаються внутрішні механізми самоцілення та гармонізації.

2. Сучасній дитині недостатньо просто прочитати казку, розфарбувати її героїв, поговорити про сюжет. Із дитиною третього тисячоліття необхідно усвідомлювати й обдумувати казки, разом шукати та знаходити сутність і життєві уроки. І в цьому випадку казки ніколи не відвернуть дитину від реальності. Читаючи або слухаючи казку, дитина лине у своїй уяві у світ, де добро завжди перемагає зло, чесноти винагороджуються, а слабких захищають добрі сили.

Діти зазвичай ототожнюють себе з головним позитивним героєм, тому й переймають його поведінку, ніби приміряючи її до своєї особистості. Саме тому казки можуть мати терапевтичний ефект щодо проблем у житті дитини. Нерідко дорослі розповідають казки своїм дітям, не надаючи особливого значення змісту. «Це ж лише казка...», – думаємо ми, дорослі. А казка – дієвий інструмент, що корегує дитячу поведінку, допомагає зрозуміти вчинки інших, побачити себе з боку інших людей, дітей. За допомогою казкотерапії батьки і діти можуть вирішувати й проблеми прищеплення правильних звичок (прибирати за собою, мити руки тощо), поважати інших, допомагати один одному. «Правильна» казка – ефективніша, приємніша і корисніша для налагодження тісного контакту дорослого з дитиною, дитини з однолітком, ніж нагадування, зауваження та пояснення.

Наразі казкотерапію вважають найбільш м'яким методом психотерапії. Він працює без обмежень (за віком, статтю тощо) і є надзвичайно ефективним. Найкращі результати можна спостерігати в роботі з дітьми, які найактивніше співпереживають казковим героям. Як ми знаємо, у ранньому віці в дітей

переважає правопівкульний тип мислення, орієнтований на цілісне образне мислення інформації, емоційно-чуттєве сприйняття світу. Тому важлива для дитини інформація краще засвоюється через яскраві образи.

Як працює казкотерапія

Якщо дитина «проживає» казку, то утворюються зв'язки між казковими подіями і поведінкою в реальному житті. За умови, що фахівці чи батьки обговорюють з дитиною прочитані казки, життєві уроки швидше засвоюються, сприяють подальшому гармонійному розвитку дитини та її успішній самореалізації. Якщо казки не обговорюються, життєві уроки та цінності засвоюються пасивно.

Із перших місяців зародження нового життя батьки можуть розповідати дитині казки. Доки триває внутрішньоутробний розвиток, дитина звикає до спокійних і радісних голосів батьків, реагує на їхні позитивні емоції. Для новонародженого малюка сюжет казки не має особливого значення. Головне, щоб у ній були певні ритмічні конструкції, повтори, звуконаслідування для ліпшого опанування дитиною рідної мови.

У віці 1, 5 – 3 роки зазвичай починають говорити, тож казка може стати поштовхом до розвитку зв'язного мовлення, образного мислення та пізнавального інтересу. Читаючи дітям казки, батьки та педагоги сприяють збагаченню їхнього словникового запасу.

У віці 3 – 4 роки дитина вже розпізнає основні емоції, тож потребує казок із простими і яскравими сюжетами. На цьому етапі варто обговорювати в сімейному колі (чи в групі) емоції героїв, їхню поведінку тощо.

У віці 4 – 6 років мова казки є найрозумілішою для дитини. Саме через казку дошкільник найліпше засвоює соціальний досвід. Тож будь-яке завдання дитина виконає краще й із задоволенням, якщо захопити її казковим сюжетом.

Думки В. Сухомлинського про казку

Вагому роль надавав В. Сухомлинський казці в процесі розвитку дитини. Він вважав її чудодійним методом розвитку мовлення дітей: це «свіжий вітер, що роздуває вогник дитячої думки і мови». Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем: відгукується на події та явища навколишнього життя; висловлює ставлення до них. Початкове духовне виховання дитини відбувається саме через казку. Педагог дійшов висновку, що весь зміст навчання, характер духовного життя, розумового розвитку дитини повинен стояти на «трьох китах»: «яскрава думка, живе слово і творчість дитини».

Учений наголошував, що духовне життя дитини повноцінне лише тоді, коли вона живе у світі гри, казки, музики, фантазії, творчості. Без цього вона – засушена квітка.

Із казок діти черпають безліч пізнань: перші уявлення про час і простір, про зв'язок людини з природою; казки дозволяють дошкільнику вперше пережити хоробрість і стійкість, побачити добро і зло. Впливаючи на поведінку дитини, педагогу не завжди достатньо пояснити правила й норми поведінки – знання мають перетворитися у переконання, а для цього слід задіяти почуття дитини, «включити» її емоційний досвід.

Літературна спадщина В. Сухомлинського допомагає навчати дітей бачити, а не просто дивитись; чути, а не просто слухати; відчувати, а не просто спостерігати; доторкнутись до природи серцем, відчуваючи різні емоції.

Роздумуючи над текстами В. Сухомлинського....

У процесі слухання, роздумів над текстами казок, оповідань, мініатюр В. Сухомлинського у вихованців спеціального дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 46 «Краплинка» Кіровоградської міської ради активізується та збагачується словник, формуються морально-ціннісні, світоглядні уявлення, поняття, діти навчаються висловлювати свою думку.

Досвід свідчить, що діти стають більш соціальними, більш емоційними, у них виразніше виявляється здатність і бажання реалізувати почерпнуті в казці, та, можливо, подібні ситуації в їх реальному повсякденні: удома, у дитячому садочку, в оточенні однолітків та дорослих.

Тетяна Іванівна ділиться своїми професійними думками, баченнями, переживаннями: «... Як правило, ми бажаємо рідним, друзям того, чого хочемо собі: щастя, успіху, здоров'я, радощів. І сором'язливо не зауважуємо одну дуже важливу якість людської натури, від якої, по суті, залежить щастя, успіх, оптимізм і навіть здоров'я, принаймні душевне. Я маю на увазі віру людини в себе: не самовпевненість, не почуття власної зверхності, не переможний егоїзм – а віру в себе, у свої можливості.

І тому казкові намистинки Василя Сухомлинського це перша сходинка до виховання успішної та освіченої людини в майбутньому.

Таким чином, використовуючи казки Василя Сухомлинського у роботі з дітьми з порушенням зору, вважаю, що вони є ефективним інструментом, який допоможе скоригувати поведінку дитини, пояснити їй основні закони світу, прищепити істинні цінності та розкрити творчий потенціал. Можна впевнено сказати, що літературна спадщина В. Сухомлинського позитивно впливає на формування духовно-морального світогляду дітей, які мають порушення зору, а також позначається на рівні їх знань, а відтак і допомагає сформувати позитивне, оптимістичне світобачення, викликає бажання творити добро».

Ідеї В. Сухомлинського в роботі з батьками

В. Сухомлинський обґрунтував неповторну концепцію, яка базується на глибокому психологічному аналізі сімейних відносин, принципах гуманізму, процесі формування особистості; розробив і перевіряв на практиці ідею співдружності сім'ї і школи у вихованні дітей: «Найуніверсальніша, найскладніша і найблагодійніша робота, одна для всіх і водночас своєрідна, неповторна в кожній сім'ї – це творення людини».

Педагогічний колектив активно залучає батьків до співпраці (це і Школи молодих батьків, і засідання Батьківських клубів, і залучання батьків до різноманітних розваг, заходів разом із дітьми (спортивні, музичні тощо), і семінарів-практикумів, і розвивальних занять за участю батьків, і їх участь в екскурсіях за межі закладу (допомога в супроводі дітей і в організації самих екскурсій).

Це вимагає певних зусиль з боку вихователів, спеціалістів, але ці зусилля приносять користь як дітям, їх родинам, так і навчальному закладу. Із досвіду роботи доцільно зазначити: соціальна інтеграція дитини із вадами зору в середовище дітей з нормальним зором є не тільки бажаною, а й обов'язковою умовою подальшого особистого росту й адекватної соціальної адаптації. Вирішальну роль у роботі практичного психолога, вихователів, тифлопедагогів, логопеда належить індивідуальному підходу до дитини, у якому враховують патологію, складність вади; рівень психофізичного та мовного розвитку; характер та тип темпераменту; комунікативні властивості, уміння дитини до якомога швидшої адаптації в середовищі однолітків та його комфортності, зацікавленість батьків.

Соціалізація особистості в дошкільному закладі

Соціалізація особистості в дошкільному дитинстві – процес становлення дитини у взаємодії із соціальним оточенням, результат уходження у світ конкретних соціальних зв'язків, оволодіння досвідом людських взаємин.

Соціальне виховання

Соціальне виховання розглядається як багатовимірний конструктор із виокремленням таких напрямів:

- сприяння адаптації дитини до умов життєдіяльності, тобто входження її у світ людських стосунків;
- сприяння розвитку самоусвідомлення, що дасть дитині змогу змінювати уявлення про себе та ставлення до себе;
- формування суб'єктивної життєвої позиції.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРАКТИКУ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Система реформування освіти в Україні ставить своїм завданням формування високо інтелегентної, внутрішньо вільної і свідомої особистості, здатної розв'язувати соціальні та економічні проблеми суверенної держави. Його вирішення можливе за умови організації особистісно орієнтованого навчання, кінцевою метою якого є максимальне розкриття індивідуальних можливостей та самоактуалізація особистості кожного, створення умов для реалізації інтелектуального й духовного потенціалу дитини, яка має вади зору та потребує допомоги.

У центрі сучасних технологій навчання й виховання знаходиться особистісно орієнтована модель, основною метою якої є індивідуальний розвиток кожного вихованця освітнього закладу. Педагогічну спадщину В. Сухомлинського пронизує ідея цілісного формування особистості. За його переконанням, усі аспекти виховання – моральний, розумовий, трудовий, естетичний, фізичний – становлять нерозривну єдність духовного стану дитини. Учений ґрунтовно розкрив значення естетичного розвитку, естетичної культури дитини в цілісному процесі формування особистості, показав діалектичний взаємозв'язок між емоційним розвитком, розумовою діяльністю, моральними вчинками; дав низку цінних рекомендацій щодо застосування різноманітних засобів естетичного впливу на дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

У дошкільний період дитина найбільш відкрита емоційному переживанню духовних цінностей. Тому дорослий, зацікавлений у гармонійному розвитку дитини, потребує допомоги щодо здійснення керування емоціями, що передбачає насамперед розуміння дитячих почуттів. Не кожна доросла людина може розібратися у всій гамі своїх почуттів, а для дитини це завдання виявляється ще важчим. Діти не завжди правильно розуміють емоції, їм складно усвідомити ті різноманітні нові почуття, що з'являються під час розширення їхнього зв'язку з навколишнім світом. Дитина виявляє свою індивідуальність, виражаючи емоції та почуття у тих чи інших життєвих ситуаціях. Тож необхідно розвивати здатність дитини до емпатії, її відчуття емоційного стану інших людей. У ранній період життя дошкільника з'являється чимало емоцій: радість і прихильність, страх і тривога, довіра і задоволення, образа і гордість. Протягом дня дорослі спостерігають та відчувають на собі різні дитячі емоції. Немає правильних і неправильних емоцій та почуттів, усі вони відіграють певну роль у житті дитини. Позитивні почуття, зокрема такі, як радість, задоволення, довіра, створюють відчуття безпеки та надійності. Завдяки цим емоціям діти знають, що в їхньому світі все гаразд – вони допомагають набувати нового досвіду і повторювати набуте. Інші емоції вносять дискомфорт, бо вони попереджають про небезпеку, свідчать про те, що щось відбувається не так. Гнів означає, що перед дитиною є перешкода, сум призводить до зниження енергії і діє певний час для того, щоб людина адаптувалася, страх спонукає до захисту. Будь-яка емоція чомусь навчає. Тому педагоги мають допомагати дітям зрозуміти власні емоції, толерантно

ставитися до почуттів інших людей, знаходити ефективні способи управляти емоціями в різних ситуаціях. Емоційна регуляція поведінки і діяльності є домінуючою в дошкільному віці, а соціальні емоції відіграють неабияку роль у моральному вихованні та формуванні міжособистісних стосунків. Моральний розвиток і виховання дитини необхідно починати з розвитку її емоційної сфери. Розуміння своїх емоцій та почуттів є важливою умовою становлення особистості маленької людини.

На основі цих розумінь і знань виробляється звичка поводитись певним чином у різних життєвих ситуаціях, формується індивідуальний життєвий досвід. Важлива складова світобачення – світосприйняття, яке виражається в образах реального життя, ідеалах дитини, позначається на її практичній діяльності, рішеннях, учинках. Дитяче світобачення завжди насичене емоціями, переживаннями. Воно може свідчити про гармонію дошкільника, який має порушення зору, зі світом чи розлад із ним, задоволеність або незадоволеність своїм подальшим життям. Протягом свого розвитку людство стикалося із чисельними проблемами та загадками, найбільшою з яких є, певно, загадка природи самої людини. Сьогодні ця проблема постає гостро як ніколи, оскільки більшість актуальних негараздів людства – війни, важкий та напружений час в країні – є наслідком поведінки людей. Отже, одним із найважливіших проблемних завдань педагогів і психологів сучасності, на мою думку, є пошук нових ефективних технологій у галузі діагностики, корекції та виховання особистості. Однією з таких технологій є метод казкотерапії - терапії особливим казковим середовищем, у якому можуть виявлятися потенційні можливості особистості.

Діти з порушенням зору – це діти з особливими освітніми потребами. Кожен, хто має дитину дошкільного віку, прагне, щоб вона росла розумною і вихованою, добре навчалася у школі й виросла освіченою та успішною людиною. Усе це буде можливим тоді, коли в дитини нормально розвиватиметься насамперед зір. Адже саме з його допомогою людина отримує 90% інформації про навколишній світ, усю красу довкілля ми сприймаємо і пізнаємо завдяки зору та розвиненому вмінню бачити. Водночас зір – одна з найбільших систем людського організму. Саме прагнення побачити, роздивитися предмет, яким зацікавлюється дитина, стимулює у неї рухову діяльність, мовлення, мислення. Ось чому зір є важливим фактором індивідуального психічного і фізичного розвитку; очі образно називають частиною мозку, винесеного на периферію. Від того, як розвиваються очі й мозок, залежить гармонійне формування дитини, її здоров'я, психоемоційний стан і все подальше життя. Кожного дня дитина через зір отримує певну інформацію про навколишній світ, що відразу активує її рухову діяльність: вона хоче побігти, взяти, погладити, відразу дістати іграшку, покрутити її в руках, скуштувати цукерку тощо. Звісно, у цій діяльності дитини беруть участь й інші аналізатори – слух, дотик, нюх, смак, мовлення, однак сприйняття зором залишається провідним психічним процесом. Саме зорове сприйняття стає поштовхом для отримання дитиною життєвого і практичного досвіду – як позитивного, так і негативного, поступово набуваючи досвіду в усіх сферах

своєї життєдіяльності, зокрема таких, як орієнтування в просторі, гра, спілкування, самообслуговування тощо.

Отже, зір допомагає дитині стати незалежною, активною і впевненою в собі. Порушення зору в дітей зумовлюють труднощі просторового орієнтування; відсутність або різке обмеження конкретних уявлень про довкілля, їхню неповноцінність, порушення моторики, особливо ходи, миміки. Закономірно, адже наявність вади зору дитини та її усвідомлення є причиною виникнення специфічних особливостей пізнавальних процесів (мовлення, пам'яті, мислення, уяви, уваги), підвищеної втомлюваності, порушення саморегуляції. Зокрема може підсилюватися відчуття тривожності, невпевненості у своїх силах і можливостях, що спричиняє подальший стресовий стан. Усе це ускладнює адаптацію та соціалізацію дитини, і зрештою, призводить до суспільної ізоляції. У дошкільному закладі є декілька дітей, які мають низький рівень розвитку психічних процесів. Такі діти потребують надання їм різних форм психологічної допомоги. Спільна, тісна та постійна співпраця з усіма педагогами (вихователі, логопед, тифлопедагоги, музкерівники, фізінструктор, психолог, методист, завідувач закладу) та, звісно, із батьками дає певний позитивний результат – діти після садочка зараховуються у звичайну школу.

Наприклад, дуже тісно колектив СДНЗ №46 співпрацює з педагогами комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання «Загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів, ліцей «Сокіл», центр позашкільного виховання Кіровоградської міської ради Кіровоградської області», в якому є спеціальні класи для дітей із порушенням зору. Ці діти навчаються за звичайною програмою, отримують такий же атестат після закінчення школи; єдине, що відрізняє ці класи від «звичайних», це кількість дітей у класі: по 10-12 дітей (щоб педагог мав можливість приділити більше уваги дитині, яка погано бачить). В. Сухомлинський, серцем розуміючи нестандартну дитину, співпереживає її першому враженню від школи, її першій емоції: «Часто ми, вихователі, забуваємо, що пізнання світу починається для маленької дитини з пізнання людини. Добро і зло відкриваються перед дитиною вже в тому, яким тоном звертається батько до матері, які почуття виражають його погляди, рухи». Обмежені можливості здоров'я не означають обмежені здібності.

У дітей із порушенням зору в емоційно-вольовій сфері спостерігається низка особливостей: підвищена збудливість, дратівливість або загальмованість, замкнутість, образливість, плаксивість, багатократна зміна настрою тощо. Одним із найефективніших засобів розвитку емоційно-вольової сфери дошкільника з порушенням зору є казка, яка вносить різноманітність у життя дитини, дарує їй радість, у цьому найбільш проявляється принцип навчання: вчити граючись. Казка – інтегративна діяльність, в якій дії в уявній ситуації пов'язані з реальним спілкуванням, спрямованим на активність, самостійність, творчість, регулювання дитиною власних емоційних станів.

Саме казки В. Сухомлинського є прекрасним засобом усунення проблеми. Свій ідеал виховання видатний педагог вбачав у тому, щоб кожна дитина, побачивши прекрасне, зупинилася перед ним у подиві, зробила його частинкою

свого життя. Залучаючи дітей до світу прекрасного, Василь Олександрович завжди використовував психологічні моменти і педагогічні припущення. Перш за все, виховання прекрасним ґрунтувалося на позитивних емоціях. Там де є, хоч найменший примус дитини, про естетичне виховання не може бути й мови. Заплакана дитина не сприймає вже нічого, навіть найкращого. Прекрасне тільки тоді може сприйматися і бути прекрасним, коли дитина емоційно підготовлена до цього, із завмиранням серця, із трепетом душі чекає зустрічі з ним.

Саме тому, прагнучи сформувати в дошкільників реалістичне та оптимістичне світобачення, зрозуміти та усвідомити свій емоційний стан, педагоги навчального закладу звертаються до спадщини видатного українського гуманіста ХХ століття – В. Сухомлинського. Педагогічна спадщина В. Сухомлинського різнобічна і багатопланова. У ній провідне місце займає ідея гуманізму, людяності та добродійності. Педагог переконаний, що виховання гуманізму, людяності здійснюється через творення людям добра. Навчити дитину ставитися до інших із повагою та добротою, допомогти обрати адекватні моделі поведінки – неоціненну допомогу в цьому, звичайно, надає Василь Сухомлинський. Він наголошував, що добрі почуття беруть свій початок у дитинстві, а зерна людяності, доброти, ласки, доброзичливості треба сіяти та плекати в душах вихованців саме, поки вони ростуть і починають пізнавати світ. Василь Олександрович добре усвідомлював специфіку і складність емоційного виховання: “Виховувати почуття – це не значить говорити про почуття чи вчити переживати так, як вчать знати. ...Якщо штучність, нарочитість у вихованні взагалі неприпустимі, то у вихованні емоційної культури вони особливо шкідливі” .

У роботі з дітьми, які мають порушення зору, основною домінантою є особистісно орієнтований підхід. За І. Бехом, особистісно орієнтований виховний процес – це повноцінне емоційно насичене й суспільно значуще, спільне творче життя педагога й вихованців, яке відповідає їхнім основним соціогенним потребам. У роботі з дітьми колектив ураховує індивідуальні особливості кожної дитини; її захворювання та ступінь важкості; визнання кожної дитини особистістю; отримання позитивних почуттів від виховання та навчання; принцип людяності, чуйності, тактовності до дітей тощо. Саме на основі таких принципів побудована вся спадщина Василя Сухомлинського – педагога, який поєднує в собі якості і психолога, і керівника, і вчителя.

РОБОТА З ДІТЬМИ

Ми до тебе, казко, в гості завітали

(розвивальне заняття для дітей раннього віку з використанням методів арттерапії «Кольоротерапія та казкотерапія як профілактика захворювань. Мова мистецтва»)

Мета:

- розширювати знання дітей про казку, її життєдайну силу;
- вчити дітей уважно слухати казку, імітувати рухи героїв казки;
- активізувати словник дітей пестливими словами: казочка, собачка, жабка, мишка, зайчик, лисичка, дідусь;
- викликати позитивні емоції;
- збагачувати та закріплювати знання дітей про навколишній світ і розвивати внутрішній світ дитини засобами музики;
- розвивати знання дітей про колір та величину;
- розвивати елементарні комунікативні навички та формувати навички позитивної поведінки в малят;
- розширювати сенсорний досвід малюка;
- розвивати дрібну моторику рук, що, у свою чергу, впливає на розвиток мислення та мовлення;
- вчити дітей повторювати рухи за вихователем/психологом, розвивати м'язи тіла, рухливість;
- розвивати мовлення (відповідати на прості питання та з відповідною інтонацією повторювати за вихователем, імітуючи голос собачки, мишки тощо).

Завдання:

- допомагати дітям полегшити процес адаптації до умов закладу дошкільної освіти;
- створювати умови для позитивного психологічного мікроклімату в колективі;
- розвивати навички спілкування, комунікативні навички, ігрові навички;
- сприяти створенню в малят позитивного настрою та активному налагодженню контакту;
- сприяти розвитку навичок самовираження в різних видах діяльності;
- сприяти зняттю психомоторного та емоційного напруження.

Корекційна робота:

- продовжувати знайомити дітей із фарбами (червона, жовта), розвивати кольорозрізнення;
- вчити малювати пальчиками;
- виховувати інтерес до занять, акуратність у роботі;
- розвивати в дітей уміння орієнтуватися на макро та мікроплощині;
- розвивати фіксацію зору, прослідкові функцію очей, окомір.

Матеріали: атрибути для лялькового театру (дідусь, собачка, мишка, жабка, зайчик, лисичка, ведмідь, рукавичка), лазерний ліхтарик для корекційної роботи, гуашева фарба (червоного та жовтого кольорів), зразок для малювання,

готові форми рукавичок паперових, картонні різнокольорові (синього та зеленого кольору) підкладки для малювання, рукавички з тканини для кожної дитини, музичний запис.

Хід заняття

Вправа «Привітання»

-Любі дітки, до вас у гості завітала Мишка. Вона приготувала для вас подарунок. Ви хочете його побачити? Але спочатку з Мишкою потрібно привітатися та познайомитися.

- Доброго дня! Мене звати Мишка! (Відповіді дітей.) *(Мишка вітається з кожною дитиною.)*

Сьогодні я казку до вас запросила,

Щоб бачити її і слухати гуртом.

А казка у залі десь заблудилась,

Давайте її погукаєм разом!

(Діти разом з вихователем/психологом гукають казку.)

- Казочко! Казочко! Казочко!

Казка для дитячого театру

«Рукавичка»

Ведучий. Йшов дідусь лісом, збирав гілляччя, щоб піч розтопити. Йшов, йшов, та й загубив рукавичку. Лежить рукавичка й лежить, коли це мишка біжить.

Мишка.

Ой, яка зима холодна,

Нірку снігом замело,

Третій день ходжу голодна!

Ще так тяжко не було...

Ні зернинки, ні шкоринки,

Лиш сніжинки-холодинки,

Вітер крутить і гуде,

Не сховаєшся ніде!

Побачила рукавичку.

Що це? Хатка? Ще й яка!

І тепленька, і м'яка,

Оселюсь в хатинці цій,

Не страшний в ній вітровій!

Ведучий.

Лежить рукавичка-хатка,

Коли це скаче Жабка.

Жабка.

Ква-ква, не спиться мені,

Сестрички мої уві сні,

А я все гуляю, стрибаю,

Таку собі вдачу маю.

Помічає рукавичку.

Гляньте! Хатка! Ще й яка!
І пухнаста, і м'яка,
Оселюсь в хатинці цій,
Не страшний в ній вітровій!
Хтось, напевне, тут живе,
Може, прийме, не прожене?

Мишка. Я Мишка-шкряботушка. А ти хто?

Жабка. А я Жабка-скрекотушка. Пусти мене погрітися.

Мишка. Куди ж тобі подітись? Заходь, гостям я рада!

Ведучий.

І в рукавичці-хатці
Зажили вони дружно, їм не буде сутужно.
Лежить рукавичка й лежить,
Аж ось і стрибайчик спішить.

Зайчик.

Ой, яка ж холодна зима!
Ні морквинки, ні грушки нема!
Кожушок мій хоч і новий,
Та проймає мене вітровій...
Ось і вечір вже на поріг,
І хурделиця валить з ніг...
Замело мою нірку геть,
Ой, напевне, іде моя смерть!
Побачив рукавичку.
Що це? Хатка? Ще й яка!
І простора, і м'яка,
Оселюсь в хатинці цій,
Не страшний буде вітровій!
Підходить до хатки.
Тут вже хтось живе, гадаю...
Привітаюсь, попрохаю.
Хто-хто в рукавичці живе?

Мишка. Я Мишка-шкряботушка.

Жабка. А я Жабка-скрекотушка.

Разом. А ти хто?

Зайчик. Я – Зайчик-побігайчик. Пустить мене погрітися!

Мишка. Куди ж тобі подітись? Заходь, гостям ми раді!

Ведучий.

І в рукавичці-хатці
Зажили вони дружно, їм не буде сутужно.
Лежить рукавичка й лежить,
Аж ось і Лисичка біжить.

Лисичка.

Сьогодні поживу шукала,
Свій хвостик в корчах обідрала,

Ой, тяжко у лісі блукати,
Як хатки своєї не мати.
Я влітку безпечно гуляла,
Хатинку не будувала,
Тепер пропадуть доведеться,
Ой, тяжко узимку живеться!
Побачила рукавичку.
Що це? Хатка? Ще й яка!
І тепленька, і м'яка,
Тут, напевне, хтось живе,
Може прийме і мене?..
Хто-хто в рукавичці живе?

Мишка. Я Мишка-шкряботушка.

Жабка. А я Жабка-скрекотушка.

Зайчик. Я – Зайчик-побігайчик.

Разом. А ти хто?

Лисичка.

А я Лисичка-сестричка,
Прийміть мене до гурту,
Ображать я вас не буду.
Пустіть погрітися!

Ведучий.

Ось ніч на землю впала.
Легкий сніжок летить.
Через кущі до ставу
Бреде Ведмідь-набрідь.
Великий, вайлуватий,
Йому б барлог зробити.
Його молодший братик
Давно в барлозі спить.
Та наш ведмідь лінивий,
Не звик він працювати.
Тож взимку доведеться,
Напевне, пропадуть.

Ведмідь.

Що це? Хатка? Ще й яка!
І тепленька, і м'яка,
Хто у хатці цій живе,
Може, приймете мене?..
Вас не буду ображати,
До весни вкладуся спати.
Залазить у рукавичку.

Ведучий.

А тим часом наш дідусь
Вже й додому повернувся,

Та й шука – де ж рукавичка?
Жучко! – кличе, – темна нічка,
Та біжи мерщій у гай,
Рукавичку відшукай!

(Жучка біжить, шукає, знаходить рукавичку, весело гавкає. Усі тварини з галасом розбігаються. Жучка переможно гарчить.)

Вправа «Хто як розмовляє, рухається?»

Мета: розвивати мовлення, покращувати координацію рухів; розвивати увагу, пам'ять; вчити дітей повторювати рухи за вихователем/психологом, розвивати м'язи тіла, рухливість; розвивати мовлення, відповідаючи на прості питання та з відповідною інтонацією повторювати за вихователем, імітуючи голос собачки, мишки тощо.

- Дітки, сподобалася вам казочка?

- А хто був в цій казочці? (з допомогою корекційного ліхтарика вказувати на тваринок, діти відповідають).

- Малята, а скажіть, будь ласка, як жабка (собачка, мишка) промовляє?

- Малята, а покажіть, будь ласка, як жабка (собачка, мишка, зайчик, лисичка, ведмідь, дідусь) рухається?

Психогімнастична вправа «Весела зарядка з Мишкою»

Мета: стимулювання мовленнєвого розвитку; розвиток дрібної моторики; розвиток узгодженості мовлення і рухів; розвиток тактильно-рухової та зорової пам'яті і просторових уявлень; покращення координації рухів; розвиток фіксації зору та окоміру.

Дітки, ви стомились?

Саме час дружно відпочити

І знайому фізкультхвилинку

В гості запросити!

Хлопчики й дівчатка!

Зробимо зарядку!

(Психолог/вихователь тримає в руках Мишку-іграшку і, промовляючи слова, робить разом з дітьми відповідні рухи.)

З мишкою давно вже я дружу,

І зарядку їй робить допоможу.

Головою я кручу, заплющив очі,

Бо kota я зараз бачити не хочу!

Мишка лапками крутити почала,

Та до сиру дотягтися не змогла.

А тепер ми підтягнули животи,

Нахилитися вперед вже почали.

Нахилиємося з нею вправо, вліво,

Ми виконуємо вправу цю уміло!

А тепер потрібно швидко їй присісти,

Щоб у нірку за канапою залізти.

Мишоловки нашу мишку не лякають,

Мишки завжди дуже високо стрибають.
Мишка ніжки починає розминати,
Разом з мишкою нам біг час почати.
А тепер біжимо з мишкою вперед –
Нас ніхто сьогодні не наздожене!

Пальчикова гра «Рукавички»

Мета: стимулювання мовленнєвого розвитку; розвиток дрібної моторики, розвиток узгодженості мовлення і рухів; розвиток тактильно-рухової та зорової пам'яті і просторових уявлень.

Ми на ручки невеличкі
Одягнемо рукавички.
Кожен пальчик, як дитинка,
Є для кожного хатинка.
Тепло, затишно, м'якенька
Нашим пальчикам маленьким.

Руки лежать на столі долонями вгору, пальці рук розводимо – з'єднуємо 2-3 рази. Погладжуємо кисті рук, поплескуємо. Випрямляємо пальці й по чергово розтираємо кожен пальчик. «Одягнемо рукавички», кладемо руки на стіл долоньками вгору. Розслабляємо кисті рук.

Дидактична гра «Яка рукавичка?»

Мета: навчати дітей відповідати на запитання; навчити утворювати прикметники і вживати їх у мовленні; навчити чітко і виразно вимовляти слова, розрізняти предмети за величиною, якістю; сенсорний розвиток.

Матеріал: м'які різнокольорові рукавички з тканини, великі для дорослих, маленькі – для дітей.

(Вихователь/психолог показує діткам рукавички і пропонує їх одягти на ручки.)

- Що у вас на ручці? (відповіді дітей – рукавичка).
- Яка вона: маленька чи велика? (маленька). А в мене яка? (велика).
- Погладьте рукавичку. Яка вона: гладенька чи колюча? (гладенька).
- Помніть рукавичку. Яка вона: м'якенька чи тверда? (м'якенька).
- Покажіть рукавичку червоного (жовтого...) кольору.

Малювання «Прикрасимо рукавичку»

Мета: продовжувати малювати фарбами за допомогою пальчика; вчити дітей охайно користуватися фарбами, ритмічно наносити візерунок, правильно тримати пальчик; закріпити назви кольорів, круглу форму; розвивати у дітей творчість, пам'ять, естетичний смак; виховувати старанність, зосередженість під час малювання.

Корекційна робота: формування способів зображувальної діяльності в процесі малювання; розвивати фіксацію зору, уміння орієнтуватися на мікроплощині.

Матеріал: атрибути до лялькового театру, зразок до малювання, гуашева фарба червоного та жовтого кольорів, готові форми рукавичок паперових, підкладки кольорові з картону під рукавички синього та зеленого кольорів.

- Дітки, давайте ми подаруємо кожній тваринці, рукавичку. Щоб ні лисичка, ні мишка, ні жабка, ні зайчик, ні ведмедик не змерзли взимку, і їм було де зігрітися.

(Вихователь/психолог показує, як потрібно малювати, що необхідно робити.)

Вправа «Прощання»

- Дітки, подивіться, будь ласка, які гарні рукавички в нас вийшли! Давайте подаруємо їх звіряткам. І скажемо їм до побачення!

З мишкою давно вже я дружу...

(корекційно-розвивальне заняття з елементами казкотерапії)

Мета: розвиток комунікативних та ігрових навичок, сприяння зняттю емоційної та фізичної напруги; формування відчуття належності до групи; розвиток почуття єдності та бажання брати участь у колективній грі; створення психологічно невимушеної обстановки; розвиток почуття значущості, індивідуальності; зменшення та позбавлення тривожності (страху); стимулювання бажання носити окуляри, якщо це потрібно для корекції зору; розвиток мовлення, пам'яті, уваги, уяви, мислення; створення умов, що забезпечують свободу самовираження кожного вихованця; формування у дошкільників навичок вербальної та невербальної комунікації; створення позитивного настрою.

Корекційна робота: розвиток загальної та дрібної моторики дітей; закріплення знань про колір; розвиток окоміру, уміння орієнтуватися на мікро- та макроплощині.

Матеріал: індивідуальні килимки «сонечка» та «хмаринки»; пластмасові кульки різного кольору; кольорові обручі; капелюх Чарівника; іграшкове Мишеня; магнітофон; музичний аудіозапис, презентація казки у вигляді слайдів.

Хід заняття

Вправа «Привітання»

- Доброго дня, дітки! Я дуже рада вас бачити! Я сьогодні прийшла до вас у гості не одна. А щоб дізнатись із ким, вам потрібно відгадати загадку.

Сіренька, швиденька.

Довгий хвостик має,

Від kota втікає.

Дітки, хто це? (мишка).

(Психолог показує іграшкову мишку, що одягнена на руку.)

-А хочете разом із мишкою погратися? (так).

-Але спочатку давайте познайомимося та привітаємося.

(Психолог підходить до кожної дитини, яка стоїть на індивідуальному килимку-«сонечку», вітається та знайомиться: «Доброго дня!! Мене звати Мишка!» (Доброго дня! Мене звати Мишка....)).

Пальчикова гра «Дбайливе мишенятко»

- Дітки, а тепер давайте разом із Мишкою пограємося! А гратися ми будемо за допомогою пальчиків. Але спочатку давайте розіграємо наші пальчики.

(Діти труть долоньку об долоньку, плескають ними, промовляючи «Привіт!», пальчиками роблять вправу «Долоньки цілуються».)

Маленьке мишенятко
У сірому мішку
До своєї хатки
Несло по колоску:
Матусі й татові,
Сестрі й братові –
І для себе колосок
Поклало у мішок.

(Читання віршика супроводжується показом пальчикових фігур.)

Гра «Весела зарядка»

- Дітки, скажіть, будь ласка, ви в садочку робите зарядку? Ви спритні? Давайте зараз разом з Мишкою зробимо зарядку. Але щоб було веселіше, ми зарядку будемо робити під музичний супровід.

(Читання віршика супроводжується показом рухів.)

З мишкою давно вже я дружу.
І зарядку їй робити поможу.
Головою я кручу, заплющив очі,
Бо ката я зараз бачити не хочу!
Мишка лапками крутити почала,
Та до сиру дотягнутись не змогла!
А тепер ми підтягнули животи,
Нахилитися вперед вже почали.
Нахилиємося з нею вправо, вліво,
Ми виконуємо вправу цю уміло!
А тепер потрібно швидко їй присісти,
Щоб у нірку за канапкою залізти.
Мишоловки нашу мишку не лякають,
Наші мишки дуже високо стрибають.
А тепер біжимо з мишкою вперед –
Нас ніхто сьогодні не наздожене!

Слухання та перегляд казки

- Дітки, Мишенятко хоче розказати вам одну історію, що з ним трапилася. Хочете послухати? (так). Але ми будемо її не тільки слухати, а й переглядати. Сідайте зручно на свої килимочки, ми починаємо...

Психолог читає казку, а одночасно на мультимедійній дошці з'являються слайди до тексту казочки, (див. додаток «Авторські казки», казка «Мишенятко-рятівник».)

Надалі йде обговорення казки разом із дітьми. («Хто вам найбільше сподобався? А хто – ні? Чому? Чи гарно ображати дітей, що носять окуляри?»...)

Вправа

«Кольорові кульки»

- Які ж ви молодці! Справжні спортсмени! Мищі дуже сподобалося, як ви робили зарядку. І за це вона пропонує вам трошки погратися із кольоровими кульками. Кульки різного кольору. Я зараз буду вам показувати кульку, а ви - називати її колір. Добре?

(Психолог показує кульки жовтого, червоного, синього та зеленого кольорів.)

-А збирати ми будемо їх в ось такі гарні кольорові обручі. У який обруч ви покладете жовту кульку? (жовтий). І так відповідно всі інші кульки.

(Вправа виконується під веселий та ритмічний музичний супровід.)

Пластичний етюд

«Сонечко»

-Молодці! Від того, що ви такі активні, веселі, розумні, у нашому залі стало так сонячно і тепло! І ви неначе перетворилися на маленьких сонечок. Ви мабуть стомилися? Давайте зараз відпочинемо. Маленькі «сонечка», лягайте, будь ласка, на біленькі «хмаринки» і послухайте казочку, яку я вам розповім.

(Релаксаційна вправа виконується під музичний аудіозапис. Діти діють відповідно тексту.)

- Лягайте на спинки зручно. Розслабте свої ручки та ніжки, заплющіть оченята.

- Щодня сходить Сонце, щоб обігріти землю. Всі раді Сонечку! Але поки що воно спить. Ніч закінчується. Сторож-Місяць пішов відпочивати й постукав до Сонечка, щоб воно прокидалося. А Сонечко спить солодко. Почуло, що у двері постукали. Відкрило свої очі, а на вулиці темно. Не хочеться вставати. Сонечко позіхнуло і знову закрило оченята. Але час не чекає. Треба будити Землю. Сонечко потягнулося й підвелось з ліжка. Умило ротик. Умило щічки. Взяло гребінець і розчесало своє золоте волосся – промінчики. Промінці яскраво засяяли. Сонечко поправило свій одяг і вийшло на небо. Вдихнуло свіже повітря, показало, яке воно гарне та красиве, і посміхнулося всім.

Мандрівка казочками

(розвивальне заняття для дошкільників із використанням методів піскотерапії та казкотерапії. Малювання кольоровим піском)

Мета:

- розширювати знання дітей про казку, її цілющу силу;
- вчити дітей уважно слухати казку, імітувати рухи героїв казки;
- активізувати словник дітей пестливими словами: казочка, мишка, бабуся, курочка, дідусь;
- викликати позитивні емоції;
- розвивати творчі здібності;
- збагачувати та закріплювати знання дітей про навколишній світ і розвивати внутрішній світ дитини засобами музики;

- розвивати знання дітей про колір та величину;
- розвивати елементарні комунікативні навички та формувати навички позитивної поведінки у малят;
- розширювати сенсорний досвід малюка;
- розвивати дрібну моторику рук, що, у свою чергу, впливає на розвиток мислення та мовлення;
- вчити дітей повторювати рухи за вихователем/психологом, розвивати м'язи тіла, рухливість.

Завдання:

- створювати умови для позитивного психологічного мікроклімату в колективі;
- розвивати навички спілкування, комунікативні навички, ігрові навички;
- забезпечувати створення у малят позитивного настрою, активне налагодження контактів;
- сприяти розвитку навичок самовираження в різних видах діяльності;
- сприяти зняттю психомоторного та емоційного напруження.

Корекційна робота:

- розвивати кольоророзрізнення;
- вчити малювати кольоровим піском;
- виховувати інтерес до занять, акуратність у роботі;
- формувати у дітей уміння орієнтуватися на макро- та мікроплощині;
- розвивати фіксацію зору, окомір.

Матеріали: атрибути для лялькового театру (Казкова Фея, дідусь, бабуся, мишка, курочка, дерев'яні яйця: «просте» та «золоте», Колобок, дерева, куці тощо), ковпачки паперові, пазли (казки «Курочка Ряба», «Колобок», «Теремок», «Ріпка», «Маша та Ведмідь»), зразок для малювання, малюнки із зображенням Колобка, контурні малюнки із зображенням Курчатка, картонні різнокольорові (синього та зеленого кольору) підкладки для малювання, кольоровий пісок (жовтого та оранжевого кольорів), корекційні килимки, круглі килимки у вигляді сонечка для кожної дитини, музичний запис.

Хід заняття

Привітання

Діти, до вас в гості завітала Казкова Фея. Вона хоче дізнатися чи добре ви знайомі з мешканцями її країни – країни Казок.

- Але спочатку вам потрібно привітатися та познайомитися.

(Діти вітаються з Феєю та називають своє ім'я.)

Корекційна вправа

«Сліди Сонячного зайчика»

А зараз вирушаймо в подорож в країну Казок. Спочатку вдягнемо чарівні казкові ковпачки, які вам передала Казкова Фея, щоб бути схожими на маленьких Чарівників.

Діти вдягають казкові ковпачки.

- Щоб потрапити в країну Казок, нам потрібно йти по слідам Сонячного зайчика.

Діти йдуть босоніж по хутових «слідах Сонячного зайчика».

Вправа **«Зустріч із Колобком»**

- Діти, погляньте, а ось і перші герої нас зустрічають! Хто це? З якої він казочки? (на столі лежить Колобок). А яких казкових героїв із цієї казки ви знаєте?

- Бачите, Колобок зовсім один. Він, мабуть, заблукав. Давайте йому допоможемо повернутися додому. Допоможемо? (відповіді дітей: «Так!»).

- Діти, подивіться, перед вами лежать малюночки, на яких зображені Колобок та Ведмедик. Давайте намалюємо доріжку, яка допоможе Колобку потрапити додому.

Діти малюють доріжку кольоровими олівцями.

- Дітки, молодці! Ви допомогли Колобку! Вирушаємо далі. Що нас чекає попереду?

Корекційна вправа **«Квіткова галявина»**

- Подивіться, Фея нам знову вказує дорогу. Нам потрібно пройти «квітковою галявиною».

(Діти йдуть босоніж по корекційному килимку «Квіткова галявина» (на тканині нашиті гудзики у вигляді квітів).

Вправа «Казкові пазли»

- Діти, Фея приготувала нам наступний сюрприз. У вас на столиках лежать пазли з різних українських народних казочок. Давайте їх складемо.

(Дітям роздають картинки, розрізані на 10-12 частин. Вони мають їх скласти і розповісти, що вийшло.)

- Які ви молодці! Як швидко зібрали пазли. А тепер скажіть, будь ласка, у кого яка казочка, назвіть її, які герої зображені, а яких не вистачає?

(Діти відповідають. Наприклад: «У мене казочка «Колобок». Тут зображений Колобок, а не вистачає бабусі, дідуся, зайчика, вовка, ведмедя та лисички»)

Корекційна вправа **«Сонячні віночки»**

- Малята, наша подорож продовжується. Яка зараз пора року? (літо). На вулиці дуже тепло. Сонце подарувало вам багато маленьких сонечок. Давайте ми з вами пострибаємо по них (діти перестрибують босоніж з одного «маленького сонечка» на інше).

Вправа **«Герої казочки «Курочка Ряба»**

- Діти, тепер нас зустрічають казкові герої (на столику лежать ляльки-атрибути казки «Курочка Ряба»). Яка це казочка? («Курочка Ряба»).

- А давайте ми уявимо, що стали справжніми акторами, артистами театру і програємо цю казочку в ролях.

(Діти програють казочку «Курочку Рябу» в ролях, розподіляючи ролі між собою та використовуючи атрибути лялькового театру.)

- Малята, які молодці, ви справжні актори! Я неначе побувала в театрі на спектаклі. Як же ви гарно грали!

- Ой! Прислухайтесь, хтось плаче (пищить Курчатко). Малята, подивіться – це маленьке Курчатко. Йому сумно, воно плаче. А хочете дізнатись чому? (Так.) Вас так багато, вам весело. Ви граєте один з одним, товаришуєте, а воно одне. Давайте допоможемо курчаткові, намалюємо йому друзів.

Вправа «Малюємо Курчатко»

- Перед вами лежать намальовані курчатка, але вони білого кольору, незафарбовані. Давайте ми їх розфарбуємо кольоровим пісочком.

(Психолог показує як потрібно малювати піском, що потрібно робити.)

- Які гарні курчатка у вас вийшли. Подивіться, наше маленьке Курчатко всміхається.

Релаксаційна вправа

«Сонечко»

- Малята, ми так багато мандрували. Ви, мабуть, стомилися. Давайте трошки відпочинимо. Ляжемо на маленькі килимочки-сонечка.

Діти лягають кожний на своє «сонечко».

- Я – маленьке сонечко. Я прокидаюся, умиваюся. Я розчісую свої промені й підіймаюся вільно та урочисто. Я – велика куля. У мені багато тепла і світла. Я дарую своє тепло всім: небу, хмаринкам, річкам, полям, людям. Я вдихаю тепло. Я перетворююся на тоненький сонячний промінець. Я лечу на землю і пірнаю в м'яке зелене листя, я купаюся в блакитних хвилях моря, граюсь у білій піні. Я посміхаюся від щастя, даруючи тепло.

Вправа «Прощання»

- Вам сподобалась подорож. Ви зустрілися зі своїми знайомими й улюбленими казками та їх героями.

- Давайте скажемо Феї Казок: «Дякуємо! До побачення!».

РОБОТА З ПЕДАГОГАМИ

Застосування казкотерапії у роботі з дітьми з метою формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами

(семінар-практикум для педагогів)

Теоретична частина (інформаційне повідомлення щодо поняття казкотерапії, її основної ідеї, принципів та мети застосування, загальних принципів створення терапевтичної казки чи історії тощо).

Пропонується розглянути деякі прийоми і методи роботи з казкою на прикладі казки К. Єгорушкіної «Дерево щастя»

Дерево щастя

Росла собі дівчинка Соня, а разом із нею росло Дерево її Щастя. Батьки посадили його у день народження своєї улюбленої доньки. Дерево повільно росло у горщику, і висаджувати його у садок було ще зарано: а раптом – холодно? А раптом – кізонька підгризе?

Не може бути, щоб кізонька підгризла Дерево мого Щастя! Хіба вона не розуміє, що щастя у кожного своє і не можна підгризати чуже щастя?! – казала батькам Соня і просила висадити Дерево у садочок.

- Ще зарано, - пояснювала мама. – Ти ще маленька дівчинка, і Дерево Щастя так само маленьке, потребує ретельного догляду.

- Та я ж доглядатиму його! – не вгамовувалася Соня.

- Добре, - погодилася мама. – А ти не забуватимеш його поливати, укривати від холоду, добре слово до нього мовити?

- Я все зроблю, матусю! Я буду старатися! – зраділа Соня.

Наступного дня Дерево Щастя усією сім'єю пересадили у садочок. Там воно відчуло вільний простір і потягнулося до сонечка.

Соня старанно доглядала своє Деревце: поливала його укривала від холоду, стерегла від кізоньки... А ще дівчинка часто сиділа біля Дерева Щастя і розповідала йому про свої найзаповітніші мрії.

- Ти – Дерево мого Щастя, - казала Соня. – Ти маєш знати, яка мрія зробить мене щасливою, а яка ні. Але як же мені навчитися чути тебе?

У таких роздумах Соня проводила цілі дні біля Дерева. Коли ділилася з ним своїми мріями, то починала сама розуміти, де мрія справжня, а де – як туман, що ось-ось розсіється. Біля Дерева Щастя все ставало яснішим і правдивішим, адже щастя не може обманювати людину. Щастя – завжди правдиве і завжди неповторне. Нещасливий лише той, хто занедбав Дерево свого Щастя. А Соня була чемною дівчинкою і росла разом зі своїм щастям.

Настав день, коли Дерево Щастя стало великим і на ньому зацвіли всі малесенькі частиночки. Підійшла Соня до Дерева і впізнала свої мрії...

- Мої мрії! Вони – справжні! – зраділа дівчинка.

І у кожній мрії було своє обличчя. Дівчинка впізнала їх і ставала дедалі щасливішою. Лише кілька своїх мрій вона не побачила на дереві і зрозуміла, що ті мрії стали туманом, бо були не її – вона їх позичила у подруг.

- Значить, ти на правильному шляху, доню, - упевнено сказав тато Соні. – Якщо мрії твої розквітли і частиночки дивляться тобі в очі... Дерево Щастя тепер завжди буде квітнути у твоєму серці.

Так розквітала дівчинка Соня, а разом з нею – Дерево її Щастя.

Психотерапевтичну роботу за цією казкою можна проводити за декількома напрямками:

- напрацювання такої риси, як дбайливе ставлення до ближнього (до маленького деревця), що дуже важливо при вихованні емпатії у дитини;
- привчання дитини до відповідальності за особисте життя та щастя, щоб подорослішавши вона не звинувачувала у своїх бідах інших людей та обставини;
- формування вміння розрізняти свої мрії та запозичені, адже так часто люди проживають не своє життя, вчасно не усвідомивши своє призначення та власні уподобання;
- прищеплення сімейних цінностей через образ гармонійної української сім'ї, в якій є певні хороші традиції, скажімо садити Дерево Щастя у день народження немовляти. Це дає змогу дитині відчути сімейний затишок та комфорт;
- подолання почуття заздрощів – «не можна підгризати чуже щастя», адже це не додасть щастя тому, хто заздрить.

Для стимуляції обговорення казки та подальшої психотерапевтичної роботи можна використовувати такі **запитання і завдання**:

- Чи маєте ви Дерево свого Щастя? Яке воно? Як ви його доглядаєте?
- Чому своє щастя треба доглядати, дбати про нього?
- Які мрії могли б розквітнути на Дереві вашого Щастя, а які – ні?
- Намалюйте Дерево свого Щастя зі частиночками.
- Посадіть зернятко свого Щастя.
- Уявіть, яким могло б бути Дерево Щастя вашої сім'ї, батьківщини, планети?

До цього заняття можна органічно долучити і музикотерапію, рухову гімнастику.

Практична частина семінару

Психолог. А знаєте ли вы, откуда появились первые волшебники? В наидревнейшие времена, когда еще не было волшебников, жили боги. Именно они, согласно древним легендам, создали мир из Хаоса. Сегодня волшебный мир дает нам возможность отправиться в те далекие времена, узнать историю создания мира, появления первого человека и понять источники волшебной силы.

Знаете, как был сотворен мир? Множество легенд и мифов повествуют об этом. И вот один из них.

Сначала не было ничего: ни земли, ни неба, ни песка, ни холодных волн. Была лишь огромная черная бездна. Владения Хаоса. К северу лежало царство туманов, к югу – царство огня. Тихо, светло и жарко было в царстве огня, так жарко, что никто, кроме детей этой страны – огненных великанов, не мог там жить. В царстве туманов, напротив, господствовали вечный холод и мрак.

Но вот в царстве туманов забил родник. Двенадцать мощных потоков взяли из него свое начало и стремительно потекли к югу, низвергаясь в бездну.

Жестокий мороз царства туманов превращал воду этих потоков в лед, но родник бил не переставая, ледяные глыбы росли и все ближе подвигались к царству огня. Наконец, лед подошел так близко к царству огня, что стал таять.

Из подтаявшего льда возникла гигантская корова. Четыре молочные реки потекли из ее вымени. Зеленых пастбищ еще не было, и корова паслась на льду, облизывая соленые ледяные глыбы. К концу первого дня на вершине одной из этих глыб появились волосы, на другой день – целая голова, к исходу же третьего дня из глыбы вышел могучий гигант. Прародитель богов.

Шло время, мир менялся, огромные силы Хаоса должны были быть обузданными. Эту задачу выполнили боги. Они брали из владений Хаоса, царств огня и туманов, вещество и создавали землю, воду, огонь и воздух. Из искр, вылетающих из царства огня, боги сделали звезды и украсили ими небесный свод. Часть звезд они укрепили неподвижно, другие же, для того чтобы узнавать время, разместили так, чтобы они двигались по кругу, обходя его за один год.

Сотворив мир, боги надумали его населить. Однажды на берегу моря они нашли ясень и ольху. Боги срубили их и сделали из ясеня мужчину, а из ольхи – женщину. Затем один из богов вдохнул в них жизнь, другой дал им разум, а третий – кровь и румяные щеки. Так появились первые люди.

Психолог просить педагогів сісти в коло: «У вас є пластилін, дощечки та інший матеріал».

Внутри любого из нас живет Творец, Волшебник. Но у всех он проявляет себя по-своему. Каждый день мы создаем внутри и вокруг себя новый мир, часто даже не замечая этого. Мудрецы говорят, что волшебник несет в себе частицу Бога, создавшего мир. И сегодня нам предстоит создать свой собственный мир.

Вы видите перед собой разноцветный пластилин. Разнообразные вещества в руках богов подобны пластилину или глине, они легко воплощают любую идею.

Итак, сначала боги создали землю. Возьмите, пожалуйста, пластилин, который поможет вам создать землю. Подержите его в своих руках. И, разминая его и придавая ему форму, создайте землю.

Создавая землю, – комментирует ведущий, пока участники игры заняты созданием земли, – боги думали о том, какой плодородной она будет. Они знали, что земля даст будущему человеку ощущения уверенности, прочности, научит его создавать предметы материального мира, строить дома, обустраивать свой быт. Они знали, что земля научит человека трудиться и получать от этого удовольствие. Они знали, что земля даст человеку богатство и научит им правильно распоряжаться... Итак, боги создали землю.

Они любовались своим творением, показывали его друг другу и восхищались искусством каждого. Но затем они подумали: надо чем-то удобрить землю, и пусть это будет вода. Они отложили созданную ими землю. Взяли другой кусочек вещества (пластилина) и начали создавать воду.

Создавая воду, – комментирует психолог, пока участники заняты созданием воды, – боги думали о том, какой живительной и чистой она будет.

Они знали, что вода напитает землю и та даст богатый урожай. Они знали, что вода будет дарить человеку очищение; она наполнит его внутренний мир разнообразными переживаниями и разовьет его чувствительность... Итак, боги создали воду.

Затем боги соединили землю и воду в чудесную композицию..

Потом боги отложили землю и воду, для того чтобы посвятить себя созданию огня. Они взяли по кусочку соответствующего вещества (пластилина) и начали создавать огонь...

Создавая огонь, боги думали о том, как он подарит человеку тепло, поможет приготовить пищу. Они знали, что огонь сможет поселиться в душе каждого человека и помогать ему жить и творить. Они знали, что огонь укрепит дух человека и напитает его высокими устремлениями. Итак, боги создали огонь.

Они любовались своим творением. Огонь несколько не обжигал божественные руки. Они соединили землю, воду и огонь. Казалось бы, мир создан... Но нет, для жизни необходим еще один элемент – воздух. Боги отложили свои композиции и взяли по кусочку вещества (пластилина), необходимого для создания воздуха.

Создавая воздух, боги думали о том, что он будет связывать все элементы. Они знали, что он подарит человеку легкость дыхания, поможет ощущать ароматы этого мира. Они знали, что воздух сможет переносить мысли людей, а значит, поможет им учиться и узнавать новое... Итак, боги создали воздух.

Они любовались своим творением, показывали его друг другу. А потом они соединили воедино землю, воду, огонь и воздух.

Так были созданы эти миры, и боги любовались ими и показывали друг другу. Они поражались и восхищались тем, насколько разными были сотворенные ими миры.

Після невеликого обміну враженнями, можна переходити до другого сюжету. У міру розвитку сюжету педагоги розділяють пластилінові кулі і роблять нові.

Психолог. Итак, боги полюбовались созданными мирами. Теперь пришло время населить их. И задумали боги создать человека. Им хотелось, чтобы человек нес в себе весь мир, который они сотворили. Поэтому они решили создать человека из того вещества, из которого создали мир.

Боги хотели, чтобы созданный ими мир был внутри человека. Поэтому они взяли тот мир, который только что создали, в свои руки. Согрели его своим божественным теплом и скатали в шар. В руках богов оказался разноцветный шар, в котором теперь перемешались и земля, и вода, и огонь, и воздух.

«Из этого можно создать человека!» – решили боги.

Они разделили шар на две части: одна чуть больше, другая чуть меньше. И скатали два шара. Но этого оказалось недостаточно для создания человека. Тогда они взяли больший шар и опять разделили его на две части: одну побольше, другую поменьше. Теперь у них было уже три шара, но и этого было недостаточно. «Жизнь размножается делением», – подумали боги и разделили

тот шар, который побольше, еще на две неравные части, и скатали из них шары. Теперь у богов было уже четыре шара.

«Но этого мало», – решили боги и разделили большой шар еще на две части, превратив их в шары. Теперь у них было уже пять шаров. Но богам так понравилось заниматься делением, что они разделили большой шар еще на две части.

Теперь перед ними лежали шесть шаров. «Надо знать меру», – подумали боги и напоследок отщипнули от большего шара маленький кусочек, скатав шары...

Перед богами лежало семь шаров разной величины. «Это хорошее число», – решили боги, и слепили из шаров человека. Самый большой шар стал туловищем, самый маленький – шеей, остальные шары стали руками, ногами и головой.

Человек, слепленный из шаров, развеселил богов. «Он должен быть подобен нам», – решили боги и стали вытягивать части тела человека, прочно соединяя их друг с другом. Так появился первый человек...

«Главное, он должен стоять на своих ногах», – решили боги и долепили своих человечков так, чтобы они прочно стояли на своих ногах.

Потом боги поставили своих человечков в круг и долго рассматривали их.

Після невеликого обговорення та обміну враженнями можна переходити до третього сюжету.

Дорогие друзья! В каждом этом человечке – весь мир, который вы также создали своими руками. Но все эти человечки – новорожденные. А новорожденным боги обычно дарят подарки. Подарки богов не просты, в каждом из них скрыт особый смысл. Главный подарок – подарок от богатворца. Подумайте, что вам хотелось бы подарить своему человечку, какими качествами его наделить, какой судьбы пожелать? Потом возьмите кусочек пластилина и вылепите символ вашего подарка, а затем подарите его вашему человечку.

Коли кожен подарує своєму чоловічку подарунок, психолог продовжує:

Пожалуйста, внимательно рассмотрите всех человечков, найдите среди них того или тех, кому вам тоже хочется сделать подарок. Заметьте, подарок делается не богу-создателю, а человечку. Вы можете даже не знать, творенью рук какого бога принадлежит человечек. Подумайте о смысле своего подарка, потом изготовьте из пластилина символ этого подарка. И когда все будут готовы, мы снова соберемся вокруг наших человечков.

Потім усі учасники збираються навкруги чоловічків із подарунками в руках.

Психолог. Пришло время дарить подарки. Мы будем дарить их со словами: «Я хочу подарить этому человечку... (вы называете свой подарок), что будет, на мой взгляд, для него полезным. Мой подарок принесет в жизнь человечка... (вы говорите, что принесет ваш подарок). Как ты смотришь на это, бог-создатель?» И бог-создатель этого человечка должен сообщить свое решение. Оно может быть положительным – тогда подарок с благодарностью принимается – или отрицательным – тогда подарок не принимается, но тоже с

благодарностью. Если подарок отвергается, бог-создатель должен найти форму корректного и достойного отказа, такую, чтобы не обидеть дарителя. Итак, давайте подарим наши подарки!

Важливо обговорити враження від творчості, подарунки своїм чоловічкам та іншим, а також сенс дарів. На завершення психолог пропонує тим, хто побажає, перетворити чоловічка разом з подарунком у кулю. У подальшому із цього пластиліну можна знову зліпити чоловічка, наділяючи його новими рисами і можливостями. Поступово пластилін від тривалого перемішування стане однорідною масою, ніби символізуючи гармонічність людини.

Психолог. Итак, сегодня мы с вами узнали, от кого произошли волшебники. Их прапрапрародителей в легендах и мифах называют богами. Благодаря волшебному миру вы сами смогли стать богами и сотворить мир, превратив вещество, взятое из Хаоса, в землю, воду, огонь и воздух. Сегодня вам удалось убедиться в справедливости выражения: «Внутри человека – целый мир». Ибо мир, созданный вашими руками, вы поместили внутрь вашего первого человека. Как заботливые родители, вы подарили своим человечкам самые важные, чудесные подарки

Возвращаясь в реальный мир, давайте зададим себе вопрос: кого же мы лепили на самом деле? Конечно, самих себя. Так, настоящий волшебник постоянно лепит себя, дарит себе и другим подарки. Но, отправляясь из волшебного мира в реальный, он превращает все в шар, символизирующий целостность, красоту и гармонию нашего внутреннего мира. Именно шар дает волшебнику ощущение защищенности и уверенности.

В нашем следующем путешествии мы вновь из шара слепим человека, но он уже будет иным. А в конце путешествия мы подарим ему подарок – символ нашего опыта. Но это уже совсем другая история».

РОБОТА З БАТЬКАМИ

Чому саме казка?

(групова консультація для батьків)

Чому саме казка?

Казки є невичерпним джерелом інформації про справжні людські цінності, закони моралі та правила співжиття у цьому світі. У чудових та цікавих українських казках відображене життя народу, його мрії й очікування кращої долі та боротьба із гнобителями. Ще із сивої давнини народ придумував і усно передав нащадкам фантастичні мрії про добро, правду й вселюдське щастя. Темою, що поєднує всі народні казки в окремий жанр, є ствердження людини як особистості, його боротьба проти сил, які заважають його щастю. Виразниками основної теми казок є їх персонажі, які, за народними віруваннями, поділяються на добрих та злих. Злотворці – це ті, які завдають людям лиха, позбавляють їх духовних і матеріальних благ, пригнічують або зазіхають на їхнє життя. Це змії, лев, мачуха, розбійник, багатий брат, пан... Образи злотворців бувають алегоричними (у казках про тварин), реалістичними (у побутових казках) і фантастичними (у казках чарівних). Безстрашність – коли герой іде битися з багатоголовим змієм. Винахідливість – як у казці Ох, душевне благородство – Іван Царевич, вдячність – «12 Місяців», доброту – як у казці про Дідову дочку. Той, хто стоїть на боці добра – Іван-царевич, Котигорошко, Кирило Кожум'яка завжди перемагає темряву – Змія, Дракона, Коцю Безсмертного.

Багато з цих якостей сьогодні в дефіциті. Казка висміює дурниці, лицемірство, заздрість, лінь, боягузтво, гординю та інші пороки, демонструє торжество справедливості.

У чотирирічному віці в дитини починається активний процес образного мислення. Мозок дитини реагує на світ лише емоційно! Емоція в перекладі з латини – вражаю, хвилюю. Справді, вона схожа на хвилю – пробігла тілом, викликала приємні чи неприємні відчуття і зникла. Упродовж розвитку мозок маляти вже здатний запам'ятати вплив різних джерел. Емоції, які мозок запам'ятовує і може по пам'яті відтворити, називаються почуттям. Викликавши в пам'яті почуття, закріплює його у вигляді образу. Останній може бути описаний різними способами. Головне, що будь-яке його відтворення, по суті, є творчістю.

Мета казкотерапії – перетворити негативні образи на позитивні. Спокійний стан нервової системи повертає людині здоров'я.

Тривала психологічна напруга, викликана страхом, призводить до дисбалансу в організмі дитини, а це, у свою чергу, викликає нездужання і, як наслідок, хворобу. Усе, що викликає нездужання, записане у правій півкулі мозку у вигляді почуття. Мова правої півкулі (тобто мова метафор і аналогій) не лише створює нові картини, а й змальовує і трансформує нові гарні образи.

Три-чотирирічні діти люблять робити героями своїх казок іграшки, маленьких чоловічків, звірят.

Чотири-шестирічні використовують образи давніх казок – фей, принцес...

У шість-сім років герої схожі на самих дітей.

Чи може казка нашкодити? Чи може вона відвести від реальності? Ні, навпаки, приводить до неї. Але кожне заняття казкотерапією має закінчуватися обговоренням – чого навчила казка....

А при роботі з підлітками «казковість» необхідно дозувати. Заглиблюючись у казку, підлітки й дорослі можуть розкрити свій потенціал, накопичити сили для його реалізації. Можливе подальше малювання, ліплення з пластиліну або виготовлення героїв із паперу...

Одна навдивовижу допитлива людина – мовознавець, філософ Володимир Пропп проаналізував величезну кількість казок різних народів світу і зрозумів, що чарівництво у всіх казках проявляється не випадково, є свої правила і порядок. За такими правилами він склав так звану карту казки, за якою ви легко зможете скласти власні казкові історії.

КАРТА КАЗКИ

- 1 – Наказ або заборона.
- 2 – Порушення наказу або заборони.
- 3 – Шкода.
- 4 – Від'їзд героя.
- 5 – Завдання.
- 6 – Зустріч із дарувальником.
- 7 – Чарівні дарунки.
- 8 – Поява героя.
- 9 – Поява лиходія.
- 10 – Боротьба героя і лиходія.
- 11 – Перемога героя.
- 12 – Повернення героя.
- 13 – Прибуття додому.
- 14 – Несправжній герой.
- 15 – Тяжкі випробування.
- 16 – Лихо минає.
- 17 – Упізнавання героя.
- 18 – Викриття несправжнього героя.
- 19 – Покарання лиходія.
- 20 – Весілля.

Напевно, більшість із нас у дитинстві любили слухати, а потім і читати чарівні казки, співпереживати героям або навіть уявляти себе на їхньому місці. Але казка потрібна не тільки для того, щоб розважити дитину або укласти її спати.

Казкотерапія для дітей – це цілий напрям у психотерапії.

Наші предки використовували казкотерапію для дітей несвідомо, через казки передаючи дитині життєвий досвід, ставлення до світу, моральні норми і принципи, звичаї і традиції. Казка в цьому випадку виконувала ті ж функції, що й колискові для дітей. Сучасна ж казкотерапія для дітей зорієнтована не тільки на розвиток дитини, а й на цілеспрямовану допомогу у важких життєвих ситуаціях.

Чому саме казка? Відповідь проста: у дитини ще немає власного життєвого досвіду. Для неї казка – своєрідне джерело життєвих ситуацій, з якими ще належить зіткнутися при дорослішанні. Казки підказують дитині, як треба чинити, а як – ні, показують багато життєвих проблем, а на додачу ще й пропонують способи їх вирішення. Зміст значної частини казок набагато глибший, ніж здається на перший погляд. Казкотерапія для дітей дозволяє "витягнути" з казкової історії весь її прихований потенціал і використовувати його на благо.

У сучасній казкотерапії існують три напрями: діагностичний, впливаючий і розвиваючий.

Для казкотерапії можна використовувати різні казки – народні, авторські, спеціально написані психотерапевтами для роботи з дітьми.

Казкотерапія для дітей заснована на тому, що дитина ототожнює себе з головним героєм казки, вчиться на його помилках. Це чудова можливість приміряти на себе різні соціальні ролі. Існує думка, що улюблена казка впливає на наше подальше життя, ніби програмуючи його. Звичайно, точного повторення сценарію казки чекати не варто, але ми можемо усвідомлено або неусвідомлено переймати якості наших улюблених героїв, успадковувати їх поведінку. Зверніть увагу на те, кому з персонажів казки симпатизує ваша дитина. Якщо цей персонаж негативний, спробуйте разом із дитиною знайти в його характері хороші риси.

Казкотерапія для дітей не гарантує моментального ефекту. Іноді потрібна довга і кропітка робота, щоб впоратися з тією чи іншою проблемою. Просто прочитати дитині казку недостатньо. Потрібно м'яко направити її до того, щоб вона побачила в ній вихід зі своєї проблеми, якщо потрібно – обговорити казку, підказати ключові моменти.

Дуже добре, якщо ви зможете придумати для дитини індивідуальну, особисту казку, яка буде максимально наближена до реальної ситуації. Нехай головний герой буде схожий на вашу дитину, дайте герою побачити в ньому себе (однак схожість не повинна бути занадто явною, це все ж таки казка). Опишіть проблему, з якою стикається головний герой, його переживання – нехай дитина побачить, що її розуміють. Звичайно, герой триумфально вийде з важкої ситуації і знайде рішення проблеми. Якщо дитина старшого дошкільного віку, такі казки можна придумувати і вдвох – нехай вона сама допоможе герою впоратися з труднощами. Пройшовши цей шлях у своїй уяві, дитина буде легше долати складнощі в реальному житті.

Казкотерапія для дітей використовується і в боротьбі з негативними якостями характеру, у цій справі на допомогу приходять усім відомі художні казки. Вас турбує те, що дитина жадібна? Прочитайте "Казку про рибака та рибку", щоб вона сама побачила, до чого призводить жадібність. Але врахуйте, що не можна проводити занадто явні паралелі і давити на дитину, нехай вона сама зробить висновки. На це витратиться трохи більше часу, зате дитина засвоїть цей урок самостійно, а отже, ефект буде сильнішим.

Казкотерапія для дітей часто проводиться в поєднанні з кольоротерапією, ігротерапією або музикотерапією. Запропонуйте дитині намалювати

ілюстрацію або зробити власноруч виріб за мотивами улюбленої казки, інсценувати уривок із неї. Можна супроводжувати читання казки приємною музикою, що підходить до неї. Наприклад, якщо ви вирішили розповісти дитині казку про Лускунчика, чому б фоном не поставити однойменний балет Чайковського?

Казка показує силу слова в життєвих ситуаціях, його позитивний чи негативний заряд. Завдяки долученню дитини до казки відбувається і розвиток рефлексії: поняття добра і зла в українському народі пов'язується з такими поняттями, як людина, розум, душа, тіло, серце. Передозування казкою неможливе – що більше їх розказати дитині, то легше вона вже дорослою долатиме життєві труднощі. Якщо ж не читати казок узагалі, успіху людина, напевно, зможе досягти, але при цьому буде замкнутою, почуватиметься самотньою та емоційно спустошеною.

Психотерапія та корекція при заїканні (групова консультація для батьків і педагогів)

Мета: розглянути методи психотерапії при заїканні в умовах дитячого закладу.

Труднощі у спілкуванні з оточуючими, характерні для багатьох, хто заїкається, обумовлюють у хворих певні зміни особистості, заважають їм навчатися і працювати, у повній мірі розкривати свої здатності й інтелектуальні можливості. Правда, інколи можна почути, що «від дефектів мовлення не вмирають», а значить, і з ними можна «спокійно прожити». Коли ж приходиться зустрічатися з людьми, які страждають тяжкими порушеннями мовлення (не говорячи вже про випадки його повної відсутності), то складність їх життя, спілкування зразу ж стає очевидною. Багато з них не можуть вибрати професію, не можуть побудувати нормальне особисте життя, для деяких узагалі проблемою є простий похід у магазин або розмова по телефону, важко навіть запитати в перехожого про те, як знайти потрібну вулицю або будинок.

Наявність у дитини виражених порушень мовлення зазвичай позначається на всьому її психічному розвитку. Оскільки дитина дуже багато пізнає про оточуючий світ саме завдяки тому, що задає питання стосовно кожного предмета чи явища, які її цікавлять. Таким чином, у разі наявності порушень мовлення, загальний хід психічного розвитку дитини безумовно сповільниться, що неминуче позначиться на всьому процесі її шкільного навчання і подальшого життя.

Деякий час при заїканні упускали психологічний фактор. Тільки в 60-тих роках почали стверджувати, що це нервово-психічне порушення, яке проявляється в порушенні темпу мовлення, лікується логопедом і невропатологом.

Заїкання прийнято відносити до порушень темпу і ритму мовлення, які зумовлені судомими м'язів мовленнєвого апарату в процесі мовлення. У людини, яка страждає на заїкання, такі судоми можуть виникати то в м'язах язика, то в м'язах губ, то в ділянці голосових зв'язок або в м'язах дихального апарату. Це призводить до періодичного «застрягання» на окремих звуках, а

значить – до порушення правильності чергування наголошених і ненаголошених складів, тобто мовленнєвого ритму. Темп мовлення при заїканні характеризується нерівномірністю: то він різко сповільнюється через припинення мовлення у зв'язку із судомами мовленнєвих м'язів, то деякі відрізки мовлення в проміжках між судомами промовляються в прискореному темпі (поки «йде»). Заїкання частіше за все виникає в дитячому віці, у період від 3 до 5 років, коли дитина опановує фразове мовлення.

Причини заїкання можна умовно поділити на дві великі групи: віддалені і ближні – генетичний фактор, ускладнене протікання вагітності і пологів у матері, часті соматичні захворювання раннього віку, відставання дитини в мовленнєвому розвитку, перенавантаження мовним матеріалом, нервова, неспокійна обстановка в сім'ї, статевий реформізм, дія сильного подразника («переляк»), наслідування заїкуватих, різке перенаванчання з лівої руки на праву тощо.

Симптоми заїкання також поділяються на дві групи: фізичні (первинні) і психічні (вторинні).

До фізичних симптомів відносять: судоми мовленнєвих м'язів у процесі мовлення (основна ознака заїкання), супроводжувальні рухи, вегетативні розлади. Особливістю цих симптомів заїкання є те, що вони виникають мимоволі, незалежно від усвідомлення і волі самого заїкуватого.

До психічних симптомів заїкання відносять такі: фобії або нав'язливі страхи, нав'язливі думки про заїкання, захисні прийоми (поправляти волосся, застібати гудзики). Для психічних симптомів заїкання характерне їх усвідомлене і «вторинне» походження – вони мов би «надбудовуються» над фізичними симптомами. Їх наявність дуже ускладнює загальну картину заїкання й утруднює його подолання. Нерідко психічні симптоми спричиняють заїкуватим більші неприємності, ніж саме заїкання.

Таким чином, один раз виникле заїкання в багатьох випадках поступово «обростає» психічними симптомами, нагадуючи снігову кулю, яка котиться і все збільшується в своїх розмірах. Тому дуже важливо не очікувати повного розвитку всієї симптоматики заїкання, а постаратися перебороти його на ранній стадії, до появи психічних симптомів.

Дослідники виділяють дві форми заїкання – невротичну і неврозоподібну.

Заїкання невротичної форми виникає, як правило, після сильного переляку або хронічної психічної травматизації. Виникає гостро, у віці 2-6 років.

Для невротичної форми заїкання характерні такі особливості: ранній мовний розвиток, розгорнуте фразове мовлення, характерні особливості – тривожність, уразливість, гостра психічна чи хронічна травматизація, віковий період з 2 до 6 років, залежність судорожних запинок від емоційного стану, можливість плавного мовлення в певних умовах.

Неврозоподібна форма заїкання, як правило, починається у віці 3-4 років, без видимих причин, поступово. В анамнезі можна бачити: важкі токсикози, асфіксія при пологах тощо. У грудному віці такі діти неспокійні, крикливі, погано сплять. Фізичний розвиток проходить у межах низької вікової норми,

або навіть із невеличкою затримкою. У них погана координація рухів, моторна діяльність, вони легко збудливі, дратівливі.

Неврозоподібна форма заїкання характеризується такими особливостями: до появи заїкуватості відмічається тенденція до затримки мовного розвитку, порушення звуковимови; наявна патологія моторних функцій різного ступеня вираження; судорожні запинки з'являються у віці 3 – 4 років; поява запинок співпадає з фазою розвитку фразового мовлення; початок заїкання поступовий, без зв'язку з психотравмуючою ситуацією; відсутність періодів плавного мовлення; фізична чи психічна перевтома погіршує якість мовлення.

Особливу увагу треба звернути на психотерапевтичність самого процесу дослідження, адже його слід розглядати як вже початок роботи щодо подолання заїкання. Вдалий або невдалий перший контакт із дитиною, підлітком або дорослим визначає весь хід і ефективність роботи.

У наш час для подолання заїкання застосовують так званий комплексний метод, який включає в себе низку заходів. В основі цього методу лежить уява про заїкання не як про якесь часткове порушення, а як про складний мовленнєвий розлад, тісно пов'язаний зі всією особистістю людини, її життєвими установками, зі станом її нервової системи. Метод включає в себе цілий комплекс засобів:

- 1 – оздоровлення нервової системи і всього організму заїкуватого;
- 2 – психотерапія;
- 3 – робота над мовленням;
- 4 – забезпечення сприятливого соціального оточення і нормальних побутових умов.

Для маленьких дітей раціональна психотерапія виражається у використанні різних ігрових прийомів, яскравого різнокольорового дидактичного матеріалу, праці, музики, ритміки.

Сучасні методи комплексного подолання заїкання

Усю роботу в групі можна поділити на етапи і підпорядкувати певним мовним режимам.

Щоб зацікавити дітей, стимулювати їхнє прагнення говорити чітко, кожен етап роботи проводиться у формі гри і, відповідно, за кожного мовного режиму використовуються різні дидактичні ігри.

Починати працювати потрібно з **режиму мовчання**. Цього режиму дотримуються всі: діти, вихователі, батьки. Звісно, домогтися повного мовчання важко. Тому слід спілкуватися в цей час пошепки, обмежувати рухливі ігри, уникати перегляду телепередач, катання на велосипеді тощо. Необхідно, щоб цих вимог дотримувалися і вдома. Потрібно проводити бесіди з батьками, запрошувати їх до співпраці.

Особливе місце в період мовчання відводиться дидактичним іграм: «Запам'ятай, порахуй», «Кому що смакує», «Упізнай, обведи, домалуй». Їх мета – коригувати емоційний стан дитини, розвивати дрібну моторику, пам'ять, мислення, увагу, сенсорні здібності, уміння працювати самостійно.

Потім відпрацьовуються мовні режими: шепітна мова, відповіді на запитання та самостійне мовлення. Якщо дотримуватися мовних режимів, спеціальних режимів у групі, вимог кожного етапу, а також усі вправи проводити у формі гри, ефективність подолання заїкання буде високою.

Дуже результативними є в роботі психологічні прийоми.

Аутотренінг. Цей вид роботи дуже подобається дітям. Вони із задоволенням виконують усі вправи, коригують своє мовлення. Аутотренінг потрібно проводити в затемненій кімнаті. Діти лежать на ліжечках, звучить повільна, тиха музика. Для музичного супроводу можна використовувати мелодійну сучасну і класичну музику: вальс Шостаковича з кінофільму «Овід», «Пори року» Чайковського, сюїту Гріга «Пер Гюнт», романс Свиридова з музичної ілюстрації до твору Пушкіна «Заметіль», «Полонез» Огінського, музику оркестру Пурселя, а також звуки живої природи: шум дощу, вітру, морський прибій, крик чайок, спів пташок тощо.

Під музичний супровід діти разом з вихователем, психологом, логопедом повторюють слова аутотренінгу, що діють як навіювання:

- я спокійний;
- у мене все добре;
- я розмовляю чітко;
- я дихаю правильно;
- я спокійний;
- я говорю правильно;
- моя вимова правильна;
- моя вимова чітка;
- я не боюся співрозмовника;
- я спокійний.

Потрібно спонукати дітей не рухатися, щоб вони лежали спокійно, із заплющеними очима. Навіювати їм формулу правильної вимови: подумай, вдихни, скажи. Досвід свідчить, що під час аутотренінгу доцільно разом із музикотерапією використовувати ще й **світлотерапію**. Різнокольорове світло допомагає дітям розслабитися, зняти м'язове напруження, заспокоїтись. Після аутотренінгу (який триває 10-12 хвилин) малюки сідають на килимок чи на стільчики – і заняття триває. Але мовне навантаження обмежене. Тут використовуються **дидактичні ігри**, що не потребують особливої мовної активності, наприклад: «Склади фігуру», «Впізнай очі», «Склади квіточку», «Впізнай, обведи, домалюй», «Подивись, запам'ятай». Мета цих ігор – розвивати зорову пам'ять, увагу, творче мислення, фантазію, сенсорні здібності.

Позитивний результат у роботі з дітьми, які заїкаються, дає **релаксація**. Процес навчання релаксації поділений на три етапи:

I – М'язова релаксація за контрастом із напруженням.

II – М'язова релаксація за уявою. Навіювання спокою і розслаблення.

III – Навіювання м'язової, емоційної релаксації, уведення формули правильної мови.

Матеріал планується з розрахунком: три заняття на тиждень упродовж трьох місяців. Релаксація проводиться 10 хвилин. На першому етапі – сидячи. На другому – лежачи.

Щоб дітям було цікавіше, усі релаксаційні вправи проводяться у формі гри. Пропонуємо ще зразки віршованого супроводу релаксації. Діти виконують усі вправи разом з дорослим. Після того, як малюки приймають позу покою (сідають на стільчики, спираючись на спинку, ніжки ставлять на підлогу, ручки кладуть на коліна долонями вниз, голівки опускають), психолог чи логопед говорить такі слова:

Вправи на релаксацію Перший етап

Кулачки

Є у нас ця гра така,
Дуже легка і проста:
Ноги на підлозі, руки на колінах.
Міцно-міцно-міцно кулачки затиснем.
Затискаємо, потримаємо, відпускаємо...
Знову міцно затискаємо, відпускаємо...
Знайте, хлопці і дівчата,
Пальцям слід відпочивати.

Олені

Руки вгорі над головою схрещені, пальці розпрямлені, напружені:

Подивіться – ми олені.
Рветься вітер нам назустріч.
Вітер стих, розправимо плечі.
Руки знову на коліна...
А тепер – то трошки ліні...
Руки знову розслабляємо і відпочиваємо.

Разом з дітьми виконуються вправи для розслаблення ніг:

Пружинки

Ти носочки піднімай,
На пружинки натискай.
Далі п'ятки піднімай,
На пружинки натискай.
Натискай і так тримай.
Міцно-міцно натискай
Та поволі відпускай...
Без пружинок спочивай.

Вправи для розслаблення м'язів корпусу, живота

Човник

Стало човника гойдати,
Треба човника тримати.
Міцно нитку натискаємо,
Притискаєм і тримаємо.

Ну а другу послабляємо...
Потім ніжку поміняємо,
Одну нитку послабляємо,
Другу ніжку притискаємо.

Допитлива Варвара

Та допитлива Варвара,
Дивиться вліво, дивиться вправо,
Потім поглянь наперед.
Треба трішки відпочити,
Шийку треба послабити.
(Шия не напружена, розслаблена...)
А Варвара дивиться вгору
Вище за всіх, далі за всіх...
А тепер дивися вниз,
М'язи шиї напружились.
Потім шию розслабляємо,
Спочиваємо, позіхаємо.
Знову руки на коліна,
І тепер-то трішки ліні...

Другий етап

Вправи для розслаблення м'язів мовного апарату

Хоботок

Я як слоник загуду,
Губки трубкою складу,
А тепер їх відпускаю,
І на місце повертаю.
(Губи не напружені і розслаблені.)

Вправи «Горішок» «Жабки», «Сердитий язик»:

З язиком сталось щось:
Він штовхає зуби.
Ніби хоче їх за щось випхати за губи.
Він чудово розслабляється
І на місце повертається.

Особливо діти люблять гру – навіювання в позі спокою «Казковий сон»:

Війки опускаються,
Оченьята закриваються,
Ми спокійно спочиваємо,
Сном казковим засинаємо,
Дихаємо рівно, глибоко.
Наші ручки спочивають,
Ніжки теж відпочивають.
Спочивають, засинають.
Напруження полетіло
І розслаблене все тіло.
Губки трішки відкриваються,

Усе чудово розслабляється.
Дихаємо рівно і глибоко.
(Довга пауза. Діти прокидаються від сну)
Ми спокійно спочивали,
Сном казковим засинали.
(голосніше)
Хороше нам спочивати,
Та вже час вставати.
Міцно кулачки стискаємо,
Їх повище піднімаємо.
Потягнулися, посміхнулися!
Оченята вже прокинулися!

Третій етап

На третьому етапі навіювання, м'язової та емоційної релаксації діти дуже добре сприймають формулу правильної вимови.

Пісню «Казковий сон» повторювати разом із малюками:

Ми говоримо завжди сміливо,
Мова наша зрозуміла.
Слова чітко промовляємо,
Бо не поспішаємо.
Щодня скрізь і завжди,
На заняттях чи у грі,
Ми говоримо завжди сміливо,
Мова наша зрозуміла.
Слова чітко промовляємо,
Бо не поспішаємо.
Ми веселі, ми здорові,
До заняття ми готові.

Захоплюючі вправи на визволення м'язів

Вправа 1 «Неочікувана звістка».

Піднесіть брови, напружуючи м'язи лоба, широко розкрийте очі (3-4 секунди), потім розслабте м'язи, опустіть повіки.

Вправа 2 «Із темряви на світ».

Міцно зажмурте очі, начебто вийшли в сонячну погоду із темної кімнати (3-4 секунди). Розслабте повіки.

Вправа 3 «Не хочу кашу».

Міцно стисніть щелепи і губи, немов вередлива дитина, яка не бажає їсти кашу (3-4 секунди). Розслабте м'язи обличчя. Потім повторіть вправу.

Вправа 4 «Міцна опора».

Напружуючи язика, міцно притисніть його кінець до піднебіння. Через 3-4 секунди розслабте язик і щелепи.

Вправа 5 «Штангіст».

Станьте прямо, підніміть руки перед собою. Стисніть пальці в кулаки і напружуйте м'язи рук. Через 3-4 секунди розслабте м'язи. Руки вільно падають униз.

Вправа 6 «Садженець».

Уявіть, що ви – маленьке молоде деревце – садженець, яке посадили в землю. Стійте рівно, піднявши руки-гілочки догори. Відчуйте, як щільно прилягає земля до коренів і стовбура садженця (ноги і тулуб напружені). Тільки гілочки (голова і обидві руки) тягнуться до сонечка і вільно повертаються слідом за ним.

Вправа 7 «Маріонетки».

Маріонетка – це дерев'яна лялька на ниточках. Уявіть, що ви така ж лялька. До голови, рук і ніг у вас прив'язані шовкові нитки, які заставляють виконувати той чи інший рух руками, ногами або головою. Ваші м'язи то напружуються (ниточки натягуються), то повністю розслаблюються.

Вправа 8 «Соняшник».

Уявіть, що раптом перетворилися на соняшник. Хребет – це міцний стовбур соняшника, але він не дає йому зігнутися або нахилитися. Стійте рівно, але не напружуйтеся. Руки-листочки і голова соняшника можуть вільно рухатися і повертатися то вправо, то вліво «за сонечком».

Вправа 9 «Із кілочком».

Уявіть, що у вас на плечах лежить кілочок. Походіть з уявним кілочком по кімнаті. Повертайтеся в різні сторони, але не забувайте про нього. Повторіть вправи декілька разів: то знімайте, то знову «одягайте» своє тіло на кілочок.

Вправи зі звуками

Вправа 1 «Втомився».

Вихідне положення: ноги на ширині плечей, руки опущені. При вдиху встаньте на носки, піднімаючи руки вгору в сторони. На видиху різко нахиліться вперед зі словом «Ух!». Не розгинайтеся, ще тричі нахиліться, видохнувши залишок повітря: «Ух! Ух! Ух!».

Вправа 2 «Хворий».

Визволимо м'язи шиї. Зробіть вдих. На видиху голова розслаблено «перекочується» зі звуками [с], [ж] або [н].

Вправа 3 «Слабкість».

Зробивши вдих, виконуйте на видиху вільні оберти корпусом з одночасним вимовлянням звуків [с], [ш], [ж], [ф], [н], [м] по черзі.

Виконуючи вправи, діти поступово оволодівають умінням звільняти м'язи від зайвого напруження, долати «м'язові напруги».

Релаксаційні вправи допомагають створити спокійний настрій, розслабити м'язи, долати заїкання. Усю релаксацію можна проводити як гру – подорож казковим містом красивої вимови, де вулиці Тиха і Дзвінка, парк Спокійного дихання, замок Поспішайлика, річка Правильної вимови. А загадковий правитель міста дає настанову на правильну вимову.

Діти, граючись, забувають про дефект. Це діє дуже ефективно, заїкання зникає. Діти звикають говорити вільно, регулюють мовне дихання.

Пальчиковий та горіховий масаж

Можна використовувати **точковий масаж**. Але з деяких причин (фізичний стан дитини, особливості розвитку) цей вид масажу потрібно добирати і проводити тільки індивідуально.

Ефективним є **горіховий масаж**. Дітям він це дуже подобається. Волоський горіх чудово знімає стрес, позитивно впливає на точки, що сприяють розвитку мовної активності дітей та дрібної моторики. Цей вид роботи проводиться у формі гри з віршованим супроводом. Разом із мовленням розвиваються сенсорні здібності. Для цікавості діти з логопедом чи психологом розмальовують горішок (очі, ротик, носик, чубчик). Поклавши горішок між долонями, психолог чи логопед починає читати віршик – казку, виконувати вправи, а діти повторюють:

Наш горішок – мандрівник
Мандрувати здавна звик.
Він ліворуч помандрує –
Своїх друзів всіх здивує.
А праворуч помандрує –
Разом з ними потанцює.
Далі він мандрує в гори,
В гори і долини,
А в долині наш горішок квіточку зустріне.
Він до неї посміхнеться,
До пелюсточок торкнеться.
Гарно, добре мандрувати,
Та вже час і повертати.
Він додому покотився,
Знову з друзями зустрівся,
Привітався, посміхнувся...
Хоч, звичайно, він втомився,
Але з друзями лишився.
В гру веселу вони грали:
Один одного тримали.
Тут і вечір опустився,
Наш горішок геть стомився,
І додому покотився.

Казкотерапія та пальчикова гімнастика

Можна також використовувати елементи **психогімнастики**, щоб розвивати мовленнево-мімічні рухи, знімати напруження саме артикуляційного апарату. Це дає позитивний результат. Судоми зменшуються, запинки у вимові затихають, а з часом і зникають зовсім.

Значну роль у подоланні дефекту відіграє **логоритміка**. Це – своєрідна лікувальна фізкультура, яка відновлює рівновагу в діяльності нервової системи дитини, урегульовує зайві дії, впливає на загальний тонус. Логоритміка коригує чуття ритму взагалі, а це сприяє вмінню коригувати ритм власної вимови, мовного дихання, формує творчу уяву. Вправи на логоритміку потрібно підбирати індивідуально, залежно від типу заїкання – невротичного чи неврозоподібного.

Одним із ефективних сучасних методів роботи є **пальчикова гімнастика**. Малюкам цікаво не просто виконувати вправи, що сприяють

активізації мовних центрів у корі головного мозку, їм цікаво робити це граючись, а саме: оживляти пальчики, вигадувати різні пригоди, які з ними трапляються. Тому можна проводити пальчикову гімнастику у формі казки. Діти приймають позу спокою, психолог чи логопед розповідає казку, показує її дії пальцями, а діти повторюють за дорослим.

КАЗКА

Мета: розвиток дрібної моторики, уваги, логічного мислення, творчої уяви.

У казковому місті жили собі десять братиків – пальчиків. Вони мали гарний будиночок, вірних друзів – котика Мурчика і собаку Гаврика. Одного разу, коли сонечко піднялося високо в небо, пальчики прокинулися, зробили зарядку, помилися і вирішили піти в ліс на прогулянку. Вони вийшли з будиночка й закрили двері на замочок. Пострибали стежинкою разом із котиком та собачкою і далі пішли гуляти. Незабаром дійшли до річки, сіли на човник, попливли. Ураз хмарки затягли небо, здійнявся вітер, закріпав дощик. Човник почало гойдати вліво, управо, пальчики злякались, але міцно тримались і допливли до берега. Швидко вистрибнули з човника і побігли до лісу. Він зустрів їх шумом високих дерев, серед дерев літали веселі пташки. Пальчики сміливо зайшли в ліс і крокували стежиною.

Раптом щось зашаруділо в кущах, пальчики зупинились. Найбільший пішов подивитись, що там. За кущиком сидів маленький зайчик і гірко плакав. Пальчики заспокоїли зайчика і вирішили, що допоможуть. Адже зайчик плакав, тому що загубив маму – зайчиху. Незабаром вона сама знайшла їх, усі весело засміялись. Пальчики попрощались з зайчиком та його мамою і пішли далі. Тут раптом з'явився олень. Він згорда подивився на пальчиків та помандрував у своїх справах. А пальчики – братики пострибали собі в пошуках пригод.

Ось перед ними велика галявина. Тут було багато квітів, запашних, гарних. Серед квітів сиділи півник та курочка. Вони заблукали, розгубились і не знали, як вийти з лісу, де їх домівка. Пальчики вирішили їх врятувати. Та вже й вечір настав, вони усі разом пішли додому, знову перепливли на човні річку. Побачили свій будиночок і дуже зраділи.

Можна порадити ще один вид роботи, що захоплює дітей і сприяє подоланню заїкання – **театралізована діяльність**. Можна використовувати різні ляльки пальчикового театру, а також деякі іграшки. Дітям подобається, щоб ляльки були задіяні на заняттях за різних мовних режимів. За допомогою ляльок діти самостійно і непомітно для себе регулюють мовне дихання, коригують плавність власної вимови, її темп, ритм.

Можна зробити висновок, що сучасний комплексний підхід до подолання заїкання є досить ефективним. Усі прийоми та методики є дієвими. Завдяки їх застосуванню дитина вчиться контролювати свою вимову, що сприяє зникненню заїкання. І, як результат, дитина в майбутньому дорослому житті зможе адаптуватися в будь-якій ситуації, вільно спілкуватися.

Окрім того, можна ще надати батькам декілька порад – необхідних заходів для профілактики рецидиву заїкання:

1. Підтримуйте по можливості більш спокійні умови життя в сім'ї й оточенні дитини. Правда, тут не все залежить тільки від батьків або самих заїкуватих, але все ж особистісна роль тих і інших в цьому питанні далеко не остання. Ті несприятливі умови, що можна змінити, підлягають обов'язковій зміні. А до всього іншого необхідно перебудувати ставлення і не засмучуватися безліч разів з одного і того ж приводу. Спокійне ставлення до таких «незмінних» обставин потрібно вселити і дитині. (Наприклад, у сім'ї постійні конфлікти, але повинна знайтися хоча б одна розумна людина, щоб усе це припинити, тим більше, що це потрібно для здоров'я дитини). Якщо ж мова йде про постійні травмуючі ситуації – конфлікти з друзями, - то цю обставину потрібно змінити. Навіть якщо потрібно буде змінити друзів.

2. Уникайте перевтоми, особливо тривалої. Оскільки вона виснажливим чином діє на нервову систему дитини зі всіма витікаючими звідси небажаними наслідками. У деяких дітей день розписаний щохвилино, тому що батьки не хочуть «нічого упустити». Заїкуватих дітей вони водять і на музику, і на малювання, і на заняття з англійської мови.

3. Кажіть дітям частіше, що їх дуже любите.

Граючись, навчаємо

(засідання круглих столів для батьків)

В умовах економічної кризи, технізації життя батькам часто не вистачає часу для спілкування та ігор із дітьми. Гра – це провідна діяльність дошкільнят, спосіб пізнання навколишнього світу. Під час гри діти набувають власного досвіду, засвоюючи досвід суспільний. Тому практичним психологам закладів дошкільної освіти важливо показати значущість ігрової діяльності для дітей різного дошкільного віку в садочку і вдома.

Мета: збагачення та розширення знань батьків про ігрову діяльність дітей у закладі дошкільної освіти та вдома.

Завдання:

- ознайомити батьків з особливостями ігрової діяльності дітей молодшого та старшого дошкільного віку;
- надати рекомендації щодо проведення ігрової діяльності дитини вдома;
- сприяти розширенню контактів між закладом дошкільної освіти і батьками;
- поглиблювати пізнання батьками своєї дитини, її вчинків, думок, емоцій.

Тривалість: 1 година 30 хвилин.

Матеріали: аркуш білого паперу формату А4, ручки для кожного учасника, картонні кола жовтого кольору. Прищіпки (великі і маленькі), «чарівна» торбинка, предмети-подарунки.

Хід проведення

Вправа «Привітання»

Психолог. Доброго дня всім присутнім! Зараз ми познайомимося таким чином: назвіть своє ім'я так, як би хотіли, щоб вас називала та людина, яку ви любите і яка любить вас.

Рефлексія: Які відчуття сповнювали вас, коли називали своє ім'я?

Примітка. Можна відчутти, як багато значить для людини ніжне звертання до неї, в якому є лагідність, любов, турбота.

Вправа «Машина спогадів»

Психолог. Існують різні машини, які допомагають людині. «Машина спогадів» допоможе нам повернутись у дитинство. Найперше, що зберегла пам'ять, – це бажання дитинства. Назвіть, що хотілося вам у дитинстві. Чи здійснилося це бажання?

Рефлексія: які почуття переважали, коли ви згадували своє дитинство?

Примітка. Безперечно, для дитини її бажання дуже важливі. Чи знають про це дорослі? Чи прагнуть задовольнити їх розумно і корисно?

Інформаційне повідомлення

Сьогодні ми з вами зустрілися, щоб поговорити про одну з найважливіших потреб дошкільнят – потребу гратися.

Гра – провідна діяльність дошкільнят. У грі формується вміння спілкуватися, постає потреба регулювати власні бажання. Відбувається емоційно-вольовий розвиток особистості: набувається досвід долаття труднощів, переживання перемог і поразок, що готує до поведінки у майбутніх реальних, уже серйозних життєвих ситуаціях. Бурхливо здійснюється й інтелектуальний поступ: удосконалюється мовлення, увага, пам'ять, розвивається образне мислення, уява тощо.

Розглянемо становлення дитячої гри у різні вікові періоди.

Інформаційне повідомлення

«Раннє дитинство»

Діти найчастіше граються наодинці, «поряд, але не разом». Основний зміст їхніх ігор – різноманітні маніпуляції з предметами. У сюжетно-рольових іграх малюки відтворюють ті дії дорослих, які спостерігають у повсякденному житті (годують, одягають, колисають ляльку тощо).

Наприкінці третього року життя об'єднують 2-3 знайомі дії, уводять епізоди з казок. Вибір гри найчастіше визначається ігровим середовищем. З'являються ігри з предметами-замінниками, і що ширше буде коло ігрових предметів, то успішніше розвиватиметься дитина. У різноманітні предметно-ігрове середовище малят, окрім іграшок, допоможуть звичайні побутові речі: кольорові мочалки, кришечки, прищіпки тощо.

Пропоную вам погратись у гру для дітей молодшого дошкільного віку.

Гра «Промінчики для сонечка»

Мета: навчити розрізняти і групувати предмети за величиною; закріпити знання жовтого кольору; розвивати дрібну моторику рук; виховувати уважність.

Матеріали: картонні кола жовтого кольору, прищіпки (великі і маленькі).

Психолог пропонує розвеселити сонечко і подарувати йому різні промінчики – великі й маленькі, чергуючи їх за величиною.

Примітка. Схожі завдання можуть бути в таких іграх: «Травичка» «Дощова хмаринка», «Паркан», «Дерево», «Колючий їжачок». Можна запропонувати батькам самим подумати щодо ігор.

Інформаційне повідомлення «Молодший дошкільний вік»

Ігри, гуртуючи дітей дедалі більше, стають спільними. Дошкільнята не лише відтворюють поведінку дорослих у предметному середовищі, а й імітують певні взаємини між ними, виділяють ролі та правила, стежать за їх дотриманням під час гри і дотримуються правил самі. Сюжетно-рольові ігри будуються за темами, які дитина добре знає із власного життєвого досвіду. Здебільшого це ролі сімейні (мама, тато), дитсадківські (вихователь, няня), професійні (лікар, хворий, продавець, покупець), казкові (Вовк, Заєць) тощо. Виконавцями ролей є іграшки, діти, дорослі.

Зростає інтерес до предметів-замінників. Певні ігрові дії виконуються символічно, скорочено або лише позначаються словом.

А тепер я запрошую вас погратися у гру для дітей молодшого дошкільного віку.

Гра «Торбинка з подарунками»

Мета: розвивати здатність дітей відтворювати в пам'яті образ предмета за його словесним описом; формувати вміння виокремлювати суттєві ознаки предмета на основі його тактильного сприйняття.

Матеріали: «чарівна» торбинка, предмети-подарунки.

Кожен учасник гри обирає в «чарівній» торбинці подарунок, описує його так, аби ніхто не здогадався, що це.

Інформаційне повідомлення «Старший дошкільний вік»

Ігри дітей цього віку відтворюють взаємини між людьми, з'являються сюжети суспільного спрямування. Практикуються ігри у підгрупах, деякі з них можуть бути довготривалими, сюжет розвивається протягом 2-3 днів. Чітко відображаються задум гри, сюжет, дії.

Кольорова казка «Соняшник край дороги»

Мета: поліпшити настрій та самопочуття, розвивати мислення, увагу та уяву, закріпити назви кольорів.

Матеріали: картон формату А4, конвертики з кольоровими колами (за змістом казки) для кожного учасника.

Психолог. Шановні учасники, зараз я прочитаю вам казку, а ви, як тільки почувете «кольорове слово», викладаєте на аркуші паперу коло відповідного кольору.

Недалеко від багатого села, край дороги, зростав розкішний жовтогарячий красень-Соняшник. Він часто спостерігав, як повз нього проїжджали червоні, сині, зелені машини; у блакитному небі літали птахи, а поруч росли ромашки, волошки та маки. Усіх навколо було так багато, а він сумував сам-самісінький. Та одного разу з нашим приятелем-Соняшником трапилася цікава пригода: хтось загубив маленьку насінинку, і того ж дня почав крапати дрібненький прозора-блакитний дощик. Насінина опустилась у чорну землю і зникла. А через деякий час на тому ж місці з'явився насичений зелений паросток. Із кожним днем паросток ставав усе більшим та міцнішим, і ось він перетворився на прекрасну квітку, схожу на сонце. Минав час, і край

дороги, там де росли два соняшники, утворилася соняшникова долина, що освітлювала все навкруги.

Психолог. А тепер я вам пропоную узяти участь в анкетуванні.

АНКЕТУВАННЯ БАТЬКІВ

Чи можете Ви повноцінно виховувати дитину вдома?

1. Чи є у вашої дитини своя кімната? *(так – 5 балів, ні – 1 бал).*
2. Чи щодня ви приділяєте увагу дитині? *(так – 5, ні -1).*
3. Чи терпимі ви, коли вона вередує, погано їсть? *(завжди - 5, іноді - 3, ні - 1).*
4. Чи вибачаєте ви своїй дитині вередування? *(так – 5, іноді – 3, ні – 1).*
5. Чи вдаєтеся до тілесних покарань? *(так -1, іноді – 3, ні – 5).*
6. Чи хотіли б ви, аби ваша дитина у всьому з вами радилася? *(так – 5, іноді – 3, ні – 1).*
7. Ваша дитина слухняна? *(так – 5, іноді – 3, ні – 1).*
8. Якщо ви щось не дозволяєте, чи пояснюєте причину? *(так – 5, іноді – 3, ні – 1).*
9. Чи вимагаєте від своєї дитини виконання всіх її обов'язків? *(так – 5, іноді – 3, ні – 1).*
10. Чи стежите за спеціальною педагогічною літературою? *(так – 5, іноді – 3, ні – 1).*

Результати:

10 – 23 бали. Ви неправильно виховуєте своїх дітей. що менше балів набрали, то більше це проявляється. Якщо у найближчий час не зміните методи свого виховання, може трапитися, що дитина і замкнеться.

24 – 37 балів. Ваші погляди на виховання загалом правильні. Але необхідно виявляти більшу турботу про дитину, інакше у вас виникнуть проблеми у стосунках з нею.

38 – 50 балів. Ви заслуговуєте на велику вдячність, звання «здібний вихователь». У вас достатньо терпіння, наполегливості й любові до дитини. А це дуже важливо!

Аналіз результатів. Обговорення

Вправа «Я розумію»

Мета: усвідомлення батьками значущості дитини у своєму житті.

Психолог. Нам здається, що ми розуміємо власних дітей. розкажіть про це, починаючи розповідь словами: «Я розумію, що дитина...».

Примітка. Переважно позитивні висловлювання про дітей є свідченням вашої зацікавленості в їхньому житті, стані, виявом турботи про забезпечення умов для повноцінного розвитку та здоров'я дітей.

ШКОЛА РАДІСНОЇ СІМ'Ї

Цикл інтегрованих занять

Головна мета – установлення довірливих стосунків між дітьми та батьками; прищеплення базових соціальних навичок – уміння вислухати інших, підтримувати розмову, формування вміння взаємодіяти, розуміти одне одного, отримувати задоволення від спільної діяльності. А також підготовка дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі: розвиток пізнавальної та емоційно-вольової сфери, творчих здібностей, креативності, комунікабельності.

Цикл занять розраховано на 8 зустрічей (1 заняття на місяць).

Тривалість кожного заняття – приблизно 1 година.

Оптимальна кількість учасників – 5-7 сімейних пар (дитина – дорослий).

Структура занять

I. Ритуал початку: вітання, створення позитивного настрою, атмосфери довіри, розкнутості; введення в тему заняття.

II. Основна частина: мотиваційний компонент, постановка проблем, спільний пошук шляхів їхнього вирішення; ігри, вправи, завдання із використанням методики ТРВЗ.

III. Заклучна частина: обговорення результатів; обмін враженнями від спільної діяльності; домашнє завдання; ритуал прощання.

ЗАНЯТТЯ 1. ЗНАЙОМСТВО

Мета: встановлення контакту між учасниками. Створення атмосфери емоційного комфорту, довіри, співпраці; розвиток комунікативних здібностей.

Обладнання: іграшка Колобок (із кісками), емблема «колобок», анкета учасника, бейджики.

Хід заняття

Знайомство «Назви своє ім'я». Учасники говорять, як вони бажають, щоб їх називали протягом занять, записують це на бейджиках.

Гра «Вузлики». Учасники беруться за руки «хрест-навхрест». Завдання: виплутатися не розриваючи рук.

Гра «Твій улюблений казковий герой». Ведучий пропонує відгадати, який предмет захований у скрині. Учасники по черзі ставлять запитання стосовно його якостей, поки не відгадають, що сховано у скрині.

Запитання від Колобокодівчинки (запитання для кмітливих і спостережливих).

Гра «Добре – погано». Пошук протилежностей в об'єкті, наприклад, Колобокодівчинка – це добре чи погано.

Гра «Покажи, як ...». Зображення учасниками різних емоцій.

Завдання «Зміни кінець казки». Як врятувати Колобка від Лисиці.

Підсумок «Кому і за що?». Передача Колобокодівчинки як естафета одне одному з поясненням: «Я передаю Колобокодівчинку Ігорю за цікавий варіант врятування Колобка».

Домашнє завдання: «Салат із казок» - змішування різних казок в одну.

ЗАНЯТТЯ 2. ОДНОГО РАЗУ ВОСЕНИ...

Мета: створення атмосфери психологічного комфорту, розкнутості, упевненості; розвиток комунікативних навичок; викликання інтересу до спільної діяльності.

Обладнання: стільчики за кількістю учасників, окуляри, дзвіночок, розрізані листочки та картинки для гри зі словами для складання віршів, магнітофон, листочки-талісмани.

Хід заняття

Вітання «Мені подобається...». Вітаючись, кожний учасник називає те, що йому найбільше подобається в людях, в оточуючому світі.

Гра «Міняються ті...». Учасники сидять на стільчиках, розташованих по колу, ведучий без стільчика. Він пропонує: «Міняються ті, у кого... (світле волосся, є годинник тощо). Після цього ті, хто має вказану ознаку, швидко встають і міняються місцями. Ведучий намагається зайняти вільне місце. Учасник гри, який залишився без стільчика, стає ведучим, гра продовжується.

Гра «Дзвіночок». Гравці розташовані по колу. Обирається ведучий, який одягає окуляри. Учасники передають по колу дзвіночок. Ведучий намагається спіймати людину із дзвіночком.

Гра «Що в руці?». Ведучий пропонує відгадати, що сховано у нього в руці. Учасники ставлять запитання про якість й застосування об'єкта до того часу, доки не здогадаються, що це. Наприклад, це листок із дерева.

Вправа «Осінь головоломка». Складання розрізаних картинок-листочків та карток із написаними словами.

Вправа «Осіній віршик». Учасники діляться на дві команди («день» – «ніч»), отримують картки із запропонованими «осінніми» словами для складання віршів.

Вправа «Осіній танок». Кожен учасник (можна в парі) уявляє собі осінню картинку і, рухаючись під музику, втілює свій образ.

Підсумок «Листочки-талісмани». Учасники по колу вручають одне одному листочки-талісмани і висловлюють свої враження від заняття, підкреслюють досягнення гравця, до якого звертаються.

Домашнє завдання: дітям разом із батьками створити сімейну картину в будь-якій техніці (малюнок, колаж тощо).

ЗАНЯТТЯ 3.

ЯК ДОБРЕ ВМІТИ СПІЛКУВАТИСЯ

Мета: розвивати пізнавальну сферу дошкільників, сприяти розвитку комунікативних і творчих здібностей, згуртуванню групи; оптимізувати батьківсько-дитячі взаємини.

Обладнання: іграшки середнього розміру (одна на пару гравців), фломастери, аркуші паперу, магнітофон, м'яч, зразки малюнків (оживи руку).

Хід заняття

Вітання «Усі ми вміємо вітатися...». Учасники вітають одне одного: перше коло – вербальним способом, друге – невербальним.

Гра «Дражнилка». Швидко передаючи м'яч, учасники називають одне одного необразливими словами: «А ти...». Для першого разу ведучий може дати підказку, наприклад: дражнимосся овочами тощо.

Вправа «Якби я була мамою... Якби я була донькою...». Учасники по колу висловлюють свої припущення, що було б тоді.

Вправа «Попроси іграшку». Учасники в парах просять іграшку в партнера (спочатку вербальним, потім невербальним способами).

Гра «Пошкоджений відеотелефон». Передача отриманої інформації за допомогою невербальних способів.

Вправа «Розмова з рученятами». Учасники обводять на аркуші свої руки, домальовують їм роти, очі тощо, і по черзі спілкуються з ними (що руки вміють робити гарного, а якщо щось роблять не так, висловлюють сподівання, що обов'язково виправляться).

Вправа «Я хочу потиснути руку...». Висловлювання вражень від співпраці, підкреслення позитивних якостей одне від одного, потискання рук.

Домашнє завдання: сімейний малюнок за допомогою долоньки.

ЗАНЯТТЯ 4. ЗИМОВІ ФАНТАЗІЇ

Мета: допомагати встановленню довірливих взаємин між дорослими й дітьми; сприяти подоланню інертності, розвитку рис творчої особистості: сміливості у висловлюванні власної думки, розкутості, нестандартності мислення та ін..

Обладнання: таблиця для створення образу зими (ММА), грецькі горіхи, 2 мотузочки, сніжинки, чарівна паличка, магнітофон.

Хід заняття

Вітання «Ось я який...». Вітаючись, кожен називає свої сильні сторони.

Вправа «Блукаючі молекули». Під музику учасники танцюють і перешиковуються за вказівкою ведучого: парами, по 3, по 4, по 5, поки не утворяться дві групи.

Гра «Добери риму». Учасники добирають риму до запропонованого слова на зимову тему. Винагорода за вдало підібрану риму – сніжинка.

Вправа «Створимо образ зими». Метод морфологічного аналізу ММА – методика ТРВЗ).

Вправа «Чарівний горішок». Виконують колові рухи горішком на тильній стороні долоні під спокійну музику.

Гра «Вузький місток». З мотузки зроблено місток, на який із різних сторін водночас ступають двоє (робота в парах зі зміною партнерів і використання невербальних способів спілкування).

Гра «Плескай, тупай». Учасникам необхідно протупати, поплескати, похрюкати мелодію популярної пісні.

Підсумок «Кому і за що». Передача чарівної палички Зими із поясненням, чому ця людина гідна отримати чарівну паличку.

Домашнє завдання: скласти невеличкий віршик із зимовими словами (сніжок, козушок, санчата, малята, сніжинка, хмаринка).

ЗАНЯТТЯ 5.

ЧУЮ, БАЧУ, ВІДЧУВАЮ, РОЗУМІЮ, СПОСТЕРІГАЮ

Мета: сприяти розвитку органів чуття, вміння отримувати інформацію за допомогою різних аналізаторів і розуміти її; розвивати пізнавальну сферу, креативність, навички комунікабельності.

Обладнання: фломастери, аркуші паперу, магнітофон, м'яч, окуляри, «чарівна» торбинка з дрібними предметами, таблиці з елементами.

Хід заняття

Вітання «Комплімент».

Вправа «Про що розповідає тиша?». 1 – 2 хвилини слухаємо тишу, розповідаємо про те, що почули.

Вправа «Знайди маму, знайди дитину». Спочатку діти одягають окуляри і шукають батьків навпомацки, потім батьки виконують цю вправу, шукаючи дітей.

Гра «Чарівна торбинка». Перше завдання: учасники на дотик обстежують предмети в торбинці, відгадують їх. Друге завдання: придумати якомога більше способів використання цих предметів (звичайних способів використання і незвичайних).

Вправа «Цікаві картинки». Учасники розподіляються на дві команди. Кожній команді 10-15 с демонструються таблиці з елементами, після чого команди заповнюють порожні таблиці на своїх столах. Друге завдання: малювання спільного малюнка на аркуші (на килимі). Учасники виконують завдання по черзі один за одним.

Гра «Асоціації». Назвати об'єкт, який асоціюється з названим словом.

Гра «Муха посміхається». Ведучий кидає м'яч і називає іменник. Той, хто отримав м'яч, швидко придумує до слова дію (дієслово), але незвичайну. Потім називає своє слово і кидає м'яч наступному гравцю.

Гра «Правда чи ні». Ведучий розповідає історію, яка ніби сталася з ним, і непомітно додає до неї незвичайні елементи. Після закінчення розповіді учасники мають сказати, що було неправдою (можна використати вірш «Так чи ні?»).

ЗАНЯТТЯ 6.

ВЕСНЯНІ ТАЄМНИЦІ

Мета: сприяти налагодженню спілкування між учасниками; викликати позитивні емоції, бажання реалізувати власні здібності у творчій діяльності; створювати атмосферу психологічного комфорту, зацікавленості, довіри.

Обладнання: окуляри, аркуші паперу, фломастери, хутро, дзеркало, дрібні предмети, кошики, магнітофон.

Хід заняття

Вітання «Незвичайне у звичайному». Вітаючись, учасники розповідають, що помітили незвичайного.

Вправа «Добре – погано». Знайти протилежне: весна – це добре чи погано.

Гра «Іноземець». Учасники спілкуються невербальним способом: з'ясувати дорогу в зоопарк, їдальню тощо.

Розподіл на команди за тактильними враженнями (хутро, дзеркало). Торкнувшись в окулярах предмета, учасник пантомімою зображує свої враження і знаходить команду.

Гра «Кола на воді». На аркушах зверху вниз записуються слова: весна, верба. На кожну літеру команди придумують слово, на слова – речення, з реченнями можна скласти веселу історію. Результати зачитуються.

Створення образу весни

Хто вона?	Дівчинка	Чарівниця	Квітка	Фея
У що одягнена?	Сарафан	Віночок	Пелюстки	Український костюмчик
На чому прибула?	Скатертину	Килим-літак	Карета	Хмарка
Характер	Добра	Лагідна	Світла	Привітна

Гра «Долина таємниць». За 10-15 с команди учасників у окулярах збирають дрібні предмети, розсіпані на підлозі.

Гра «Машина, що миє». Один із гравців (за бажанням) ходить по колу і, торкаючись кожного учасника, каже йому лагідні, добрі слова; потім обирається наступна машина, що миє, гра продовжується.

Підсумок «Кому і за що?». Передавання весняної квіточки гравцю з висловлюванням своєї поваги до його досягнень.

Домашнє завдання: придумати казку (нетрадиційний підхід) «А що було потім?» - початок після кінця.

ЗАНЯТТЯ 7. ВИНАХІДНИКИ

Мета: викликати позитивні емоції, почуття довіри, доброзичливості, радості від спільної діяльності; сприяти налагодженню партнерства, розвивати вміння обговорювати, домовлятися; розвивати творчі здібності, почуття гумору.

Обладнання: таблички зі словами для МФ, ложка з мотузкою (для кожної команди), м'ячі (по одному на пару), магнітофон.

Хід заняття

Вітання «Комплімент».

Розподіл на команди за символами. Колобокодівчинка – емблема: весела, здивована.

Гра «Винахідники». Команди придумують якомога більше способів використання: перша – паперу, друга – олівця. Скласти смішні речення зі словами: папір, олівець, озеро, ведмідь.

«Виведемо нову породу кошенят» (метод фокальних об'єктів, МФО). Для вдосконалення об'єкта обирається декілька будь-яких об'єктів, до них добираються характеристики-прикметники. Потім ці ознаки переносяться на обраний об'єкт (кошеня). Кожна команда має використати свої три слова. Добре, якщо буде придуманий віршик або історія. Запропоновані слова: хмарка (блакитна, легка, кругла), корова (рогата, хвостата, велика), лампа (скляна, настільна, тепла).

Гра «Нам надіслали подарунок». Учасникам повідомляється, що надійшла посилка з подарунками. Усе, що називає ведучий, треба показати за допомогою пантоміми: віяло, велосипед, годинник із зозулею тощо. Головне правило: усі рухи не розгубити, а повторювати.

Гра «Хто швидше пришиє?». Змагання на швидкість: «пришити» учасників команди один до одного за допомогою ложки з мотузкою.

Гра «Танок із м'ячами». Виконується довільний танок у парах із м'ячем. Ведучий оголошує конкурс на найелегантнішу пару в номінаціях: «м'яч між лобами», «м'яч між животами» тощо.

Підсумок «Кому і за що?». Передача м'яча з висловлюваннями своїх вражень від співпраці тощо.

Домашнє завдання: придумати цікаву назву предметів згідно з їхнім використанням, наприклад, м'ясорубка.

ЗАНЯТТЯ 8. У ГОСТЯХ У КАЗКИ

Мета: створити атмосферу довіри, комфорту, доброзичливості, сприяти зняттю напруженості, розвитку комунікативних навичок, уміння знаходити вихід із нестандартної ситуації, подоланню інертності; викликати почуття гідності, задоволення від спільної діяльності, упевненості у власних силах.

Обладнання: картинки із зображенням героїв казок (розрізані), аркуші паперу, фломастери, аркуш ватману, дзвіночок, сувеніри, дипломи учасників «Школи радісної сім'ї».

Хід заняття

Вітання «Інтерв'ю». відповідь по колу: ваші враження від наших зустрічей.

Гра «Остання зустріч». Протягом 2-3 хв. подумати, хто що хотів би сказати іншим учасникам. Скажіть те, що не встигли або не змогли сказати.

Гра «Як це можна використовувати?». Придумати якомога більше незвичайних способів використання предметів: праска, ступа Баби Яги тощо.

Розподіл на команди «Склади картинку». Учасники складають із розрізаних частинок картину.

Гра «Створимо казку самі». Завдання перше: казка навпаки (найдобріший у світі вовк і злі козенята); завдання друге: сучасна казка (Попелюшка летить у ракеті на бал на Марс).

Вправа «Залиш автограф». Кожен учасник розписується або залишає свій малюнок чи побажання на аркуші.

Гра «Передай дзвіночок» (щоб не задзвонив). Учасники сідають у коло, заплющують очі. Передають по колу дзвіночок, тільки після цього відкривають очі. Обговорення:

- Що відчував, коли передавав дзвіночок?
- Що робив, щоб він не задзвонив?

Гра «Дотик». Учасники створюють два кола. Хто стоїть у внутрішньому колі, заплющує очі. Зовнішнє коло починає повільно рухатися й ніжно

торкатися учасників внутрішнього кола: погладити, потиснути руку тощо. Потім «кола» міняються місцями. Учасники обмінюються враженнями.

Підсумок «Фанти» (так само як «Кому і за що?»). Учасники дарують один одному сувеніри, саморобки, підкреслюючи сильні сторони людини, до якої звертаються.

Нагородження дипломами «Учасника Школи радісної сім'ї». Батьки і діти нагороджуються дипломами, батькам вручаються пам'ятки.

АВТОРСЬКІ КАЗКИ**Мишенятко-рятівник**

(казка для невпевнених у собі дітей та для тих, хто носить окуляри)

Автор: практичний психолог СДНЗ №46 «Краплинка» Кваша Т.І.

У великому й гарному лісі жило собі Мишенятко. Та от біда – не мало воно зовсім друзів... Сміялися з нього звірята через те, що воно не таке, як всі інші. Глузували з того, що воно маленьке, сіреньке, має довгий хвостик, а найголовніше – Мишенятко мало поганий зір та носило окуляри. Ви навіть уявити собі не можете, які жахливі прізвиська вигадували для нього щодня звірята – Лисенятко, Ведмедик, Білочка та Зайчик.

А одного разу зробили навмисне для Мишенятка таку капость: вирили глибоку яму, прикрили її листям і покликали Мишенятко гратися. А Мишенятко через те, що з нього постійно глузували, перестало носити окуляри і поклато їх у саму дальню шухлядку. І тут, крокуючи лісовою стежиною і зрадивши, що його покликали гратися, воно не побачило глибокої ями і провалилося в неї та дуже забило лапку. А наступного дня звірята ще дужче сміялися з Мишенятка, бо той воно ще й кульгало на забиту лапку. І так Мишенятку стало боляче, що воно образилося і вирішило більше ніколи не виходити зі свого будиночка.

Одного теплого, сонячного дня велика сім'я равликів вийшла на прогулянку. Попереду йшли мама з татом, а за ними дітки – маленькі равлики. Останнім йшов равлик Чомусик.

Його так звали тому, що його все цікавило: чому дерева мають зелені листочки; чому комашки та пташки літають, а равлики повзають, та багато-багато іншого.

Чомусик йшов останній і роздивлявся все навкруги. І раптом він побачив дуже красивого метелика, той кружляв над різнокольоровими квітами. Чомусик затримався, як йому здалося, на секундочку, задивившись на метелика. А коли підняв голівку, зрозумів, що відстав він мами, тата й братиків і сестричок. Загубився!!! А день вже підходив до кінця, навкруги вже сіріло. Чомусик заліз під зелений листочок і вирішив дочекатися, поки мама з татом знайдуть його.

До глибокої ночі сім'я равликів шукала свого маленького синочка, їм допомагали всі мешканці лісу. Та все було марно... Тато-равлик був засмучений, мама-равлик плакала.

І тут Лисенятко згадало про Мишенятка:

- Я знаю, хто нам допоможе – Мишенятко. У нього є окуляри, і тому воно може дуже далеко і гарно бачити.

- Але ж ми його образили, – сумно сказала Білочка.

- Тоді вам потрібно попросити пробачення у Мишенятка, – сказала бабуся Сова.

Друзі-звірята, підійшовши до будиночка Мишенятка, почали його кликати:

- Мишенятко, вибач нас, будь ласка! Ми більше ніколи не будемо тебе ображати. Допоможи нам знайти маленького равлика за допомогою твоїх окулярів.

Мишенятко, звичайно ж, вибачило звіряток. Діставши свої окуляри та вдягнувши їх, Мишенятко вилізло на найвище дерево і почало вдивлятися в різні сторони. І раптом воно побачило, що за великим грибом тремтить зелений листочок, а під листочком Мишенятко розгледіло Чомусика.

- Я знайшов його! – радісно вигукнуло Мишенятко і вказало лапкою напрямом, де був Чомусик.

- Він за великим грибом-боровиком, під зеленим листочком.

Уся сім'я равликів та мешканці лісу були дуже раді, що нарешті знайшли маленького Чомусика.

Відтоді маленький равлик ніколи не відставав від батьків. Мишенятку всі мешканці лісу були вдячні і називали його героєм-рятівником. Лисенятко, Ведмедик, Білочка та Зайченятко були надалі чемними і добрими та раділи, що в них з'явився новий друг.

А Мишенятко дуже пишалося тим, що носить окуляри. І всі звірята хотіли бути схожими на нього.

Маленький шматочок глини

(казочка для нетерплячих)

Автор: практичний психолог СДНЗ №46 «Краплинка» Кваша Т.І.

В одній чудовій майстерні жив маленький шматочок глини, він із завмиранням серця дивився на красиві глечики, великі тарілки, стрункі амфори. Весь цей красивий та корисний посуд був спочатку звичайною коричневою глиною. І тільки після того, як глина потрапила в руки чудового талановитого майстра, вони перетворилися на таке диво. А маленького шматочка майстер неначе не помічав.

- Я ось! Я тут! Візьміть мене! Я теж хочу бути красивим! – кричав шматочок глини, витягуючи свою тонку шию.

На що старий мудрий глечик відповідав:

- Не поспішай, прийде ще і твій час. Навчись чекати.

І ось одного сонячного дня майстер зупинив свій погляд на маленькому шматочку. Наспівуючи пісеньку, узяв його в руки і почав творити...

Через деякий час у майстерню зайшла молода жінка.

- Яка краса! – сказала вона захоплено.

- Але робота ще не закінчена... – спокійно відповів майстер.

- Нічого, я почекаю і подивлюсь, як Ви працюєте.

Відтоді минуло багато часу.

Велика любляча родина, в якій було багато дітей, жила в гарному будинку. В одній із кімнат посередині стояв стіл, а на ньому дуже красива і стара ваза для фруктів. Діти часто забігали в кімнату, простягали ручки до вази і брали смачні соковиті фрукти, що лежали в ній.

- Якби одного дня майстер поспіхом виконав свою роботу, то я не прослужила би людям стільки років, і не приносила їм так багато щастя та радощів! – задоволено пошепки сказала ваза для фруктів.

І вже давно ніхто б і не впізнав у ній того маленького нетерплячого шматочка глини.

Робота Сонечка

Автор: вихованець групи №3 СДНЗ № 46 «Краплинка»
Шибістий Леонід, 5 років

Після сильного дощу нарешті виглянуло сонечко. Усе навкруги було дуже мокрим.

- Стільки всього необхідно просушити! Потрібно братися за роботу, – подумало Сонечко і випустило всі свої промінчики на землю.

Сонечко підсушило гойдалки, каруселі та гірки для дітей. Потім почало сушити листочки на деревах та кущах.

Раптом Сонечко побачило маленьку Бджілку, яка сховалася під квіткою і не могла летіти через мокрі крила.

Сонечко обережно пригріло Бджілку і ласкаво сказало:

- Лети, маленька!

Бджілка радісно промовила:

- Дякую тобі, Сонечко! – і полетіла додому.

Сонечко ніжно світило і посміхалось:

- Яка чудова в мене робота!

М'ячик і Ялинка

Автор: вихованець групи №4СДНЗ № 46 «Краплинка»
Тітенко Всеволод, 5 років

Жив собі М'ячик. Пішов він одного разу гуляти в ліс. Там зустрів дуже гарну та пишну Ялинку.

- Доброго дня, ялинка! Скоро Новий рік і я запрошую тебе в гості до одного хлопчика, його звати Всеволод. – сказав М'ячик Ялинці.

- Йому буває сумно. І я хочу якимось йому допомогти, підняти настій, - він дуже хороший хлопчик і друг справжній.

Ялинка погодилася і вони разом пішли.

Удома їх зустріли Всеволод і його дідусь. Вони запросили Ялинку до хати. Там прикрасили її іграшками, красивими кульками, повісили різнокольорові гірлянди та сріблястий дощик. Коли Ялинка була прикрашена і на годиннику пробило 12, до Всеволода завітали Дід Мороз і Снігуронька.

Всеволод розповідав їм вірші, співав пісеньки. За це отримав подарунок, який замовляв ще у листі до Діда Мороза.

Усім було дуже весело. Всеволод грався, танцював навкруги Ялинки. А М'ячик також грався із ним.

А коли хлопчик пішов спати, у будинку вимкнули світло, М'ячик лежав під Ялинкою і радів, що зміг допомогти Всеволоду святкувати Новий рік.

Казка про Чашку

Автор практичний психолог СДНЗ № 46 «Краплинка» Кваша Т.І.

Жила-була чашка на ім'я Духмяна. Вона була білого кольору із золотою каймою, розписана вона була ніжними рожевими квіточками. Чашка була кругла, приємна на дотик; коли люди її брали в руки, то відчували затишок та тепло. Особливо Чашка любила, коли в неї наливали ароматний чай та тепле молоко.

Час йшов... Духмяна вже стояла не в шафі, а на відкритій полиці. У кімнаті поряд із полицею був розташований сервант, в якому зберігався дорогий вишуканий посуд для свят. І чашки з красивого чайного сервізу часто сміялися та глузували зі старенької чашки. А Духмяна хотіла подружитися з ними:

- Доброго дня! Давайте познайомимося. Мене звати Духмяна. А вас? Ми, мабуть, з вами родичі? Ви ж теж посуд.

- Ой, ви тільки подивіться! Вона ще нас порівнює з собою! Як ти посміла таке сказати, що ми родичі?! Ха-ха-ха! Подивись на нас і на себе!

Старенька чашка замовкала, опускала голівку і не могла зрозуміти, чому «святковий» посуд так до неї ставиться. Духмяна подивилась на себе: ну звичайно, золота кайма вже стерлася, квіточки вже не були такі яскраві... і їй було дуже сумно та боляче, вона ж нічого погано іншим не робила, ніколи нікого не ображала...

Стареньку чашку дуже полюбив маленький хлопчик, він часто просив маму налити теплий чай або смачне какао з молоком саме в «мою» (як він її називав) чашку.

Одного дня Духмяна помітила, що в сім'ї всі були чомусь засмучені і не видно було Івасика, маленького друга Духмяної. Аж раптом мама хлопчика взяла стареньку чашку з полиці, наповнила її теплим молочком, додала в нього меду і понесла в дитячу кімнату. І тільки коли Духмяна побачила маленького Івасика, вона все зрозуміла – малюк захворів. Кожного дня наповнена теплим молоком із медом або чаєм із лікарськими травами та лимоном старенька чашка «приходила» до хлопчика.

День за днем малюкові ставало краще, і через деякий час він зовсім видужав.

І дивлячись на веселого та здорового Іванка, Духмяна теж раділа, бо вважала, що якимось чином допомогла видужати хлопчику і повернути гарний настрій усій сім'ї.

Чашка дуже пишалася собою. А вишуканий чайний сервіз із заздрістю та одночасно з сором'язливістю дивився на неї.

- Здоров'я вам всім та тепла! – зичила Духмяна.

Висновки. Як бачимо з досвіду роботи практичного психолога дошкільного закладу Кваші Тетяни Іванівни педагогічна спадщина В.Сухомлинського є невичерпною.

Однак лише творчий та мудрий фахівець зможе перетворити її в ефективний засіб корекційно-виховного супроводу особистості дошкільника з вадами зору.

Список використаних джерел

1. Баранюк І.Г. Формування професіоналізму вчителя початкових класів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського : дис. ... канд. наук: 13.00.01 / Ірина Григорівна Баранюк. – К., 2010. – 190 с.
2. Волошина В.В. Рідна мова як засіб виховання у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського / В.В. Волошина. // Наука і сучасність. Педагогіка. Філологія: збірник наукових праць Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К. : НПУ, 2002. – Т. 30. – С. 167-172.
3. Гергуль С.М. Проблема самоосвіти вчителя у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Світлана Миколаївна Гергуль. – Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки. – Київ, 2014. – 200 с.
4. Дьоміна В. Виховний потенціал епістолярного жанру в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського: автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / В. В. Дьоміна; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Мелітопольський держ. пед. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Мелітополь, 2012. – 20 с.
5. Заліток Л.М. Книжка як засіб виховання молодших школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Л. М. Заліток; Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ, 2011. – 20 с.
6. Історія великої дружби в листах: В.О. Сухомлинський і І.Г. Ткаченко // Освітнянське слово. – 2004. – Вип. 2. – С. 3-6.
7. Концепція нової української школи [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/>.
8. Козирєва Н.М. Ідеї В.Сухомлинського в практиці роботи педагога-вихователя інтернатного закладу / Н.М. Козирєва // Виховна робота в школі: науково-методичний журнал Харківської національної педагогічної університету імені Г.С. Сковороди. – Харків : Основа, 2014. – № 4. – С. 2-5.
9. Леонтьєв А. К теории развития психики ребёнка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psylist.net/hrestomati/readerage002.htm>.
10. Левченко О.О. Науково-педагогічна спадщина та внесок В.О. Сухомлинського у сучасну педагогічну культуру / Олег Левченко // Освіта на Луганщині. – 2000. – № 2 (13). – С. 21-24.
11. Лопухівська А.В. Проблема відповідального ставлення до навчально-виховного процесу учнів сільської школи в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського / А.В. Лопухівська // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія: Педагогічні науки. – Полтава, 2005. – Вип. 5 (44) – С. 294-300.
12. Остапйовський І.Є. Актуальність ідей В.О. Сухомлинського в процесі формування професійного іміджу майбутніх соціальних педагогів / І.Є. Остапйовський // Науковий вісник СНУ ім. Лесі Українки. Серія: Пед. науки. – 2014. – № 1 (278). – С. 184-188.
13. Сараєва О. Ціннісна основа педагогічної системи В.О. Сухомлинського / О. Сараєва // Наукові записки ВДПУ. Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця. – Вип. 16. – 2006. – С. 171-174.
14. Семиволос П. Школа, загублена у завтрашньому дні / П. Семиволос //

Освітнянське слово. –2003. – Вип. 1. – С. 8.

15. Соловейчик С. В.А. Сухомлинський вихователем / С. Соловейчик. – М. : Просвещение, 1975. – 124 с.

16. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 5. – 639 с.

17. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.

18. Сухомлинский В.А. Павлышская средняя школа / В.А. Сухомлинский. – М. : Просвещение, 1969. – 186 с.

19. Сухомлинский В.А. Разговор с молодым директором школы / В.А. Сухомлинский // Избр. пр. в 5-ти томах. – К. : Радянська школа, 1980. – Т. 4. – С.413-657.

20. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям / В.А. Сухомлинский. – 2-е изд. – К. : Радянська школа, 1987. – 318 с.

21. Сухомлинський В.О. Проблема виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: у 5 т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.

22. Сухомлинський В.О. Казки / В.О. Сухомлинський // Палітра педагога. – 2008. – № 5. – С. 12–14.

23. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори в 5 томах. – К. : Радянська школа, 1976. – Том 2. – С. 420-425.

24. Федій О.А. Естетотерапевтичний концепт педагогічної системи В.О. Сухомлинського у змісті професійної підготовки сучасного педагога / О.А. Федій // Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки: збірник наукових праць Полтавського держ. пед. ун-т ім. В.Г.Короленка; голов. ред. В.О. Пащенко. – Полтава, 2009. – Вип. 6. – С. 161-168.

УПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРАКТИКУ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Матеріали перспективного педагогічного досвіду

*(із досвіду роботи Кваші Тетяни Іванівни,
практичного психолога спеціального дошкільного навчального
закладу (ясла-садок) № 46 "Краплинка"
Кіровоградської міської ради)*

Підписано до друку 01.02.2018 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура «Таймс»
Друк – принтер. Зам. № 286

КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика Перспективна, 39/63,
Кропивницький, 25006

Віддруковано в лабораторії інформаційно-методичного забезпечення
освітнього процесу КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика
Перспективна, 39/63, Кропивницький, 25006